

REGIONAAL- JA
PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUM

Ülevaade regionaalse arengu tegevuskava elluviimisest 2024. aastal

Tallinn 2025

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Regionaalse arengu juurprobleemide suundumused	3
2.1. Juurprobleem 1 - piirkondlikud erinevused töökohtade kättesaadavuses ja tööalastes eneseteostusvõimalustes	5
2.2. Juurprobleem 2 - piirkondlik ebavõrdsus inimeste sissetulekutes ja vaesuses	8
2.3 Juurprobleem 3 - piirkondade vahelised erinevused tervises ja tervena elatud eluaastates	9
2.4 Juurprobleem 4 - regionaalne ebavõrdsus ühiskonnaelus osalemise ning vaba-aja ja haridusega seotud eneseteostusvõimalustes	11
2.5 Juurprobleem 5 - regionaalne ebavõrdsus liikumisvõimalustes ja ühendustes	14
2.6 Juurprobleem 6 - regionaalne ebavõrdsus inimeste igapäeva elutingimustes	16
2.7 Juurprobleem 7 - piirkondlikud erinevused ettevõtete konkurentsivõimes ja ligipääsus kapitalile.....	19
2.8 Juurprobleem 8 - piirkondlikud erinevused ettevõtjatele vajalike oskustega tööjõu kättesaadavuses	25
2.9 Juurprobleem 9 - KOV-de piirkonniti erinev finants-, arendus- ja teenuste osutamise võimekus	27
2.10 Juurprobleem 10 - piirkondlikud erinevused KOV-de arenguväljavaadetes seoses	32
rahvastikum muutustega	32
3. Regionaalarengu juurprobleemide üleste RETK-i tegevuste elluviimine.....	34
4. Kokkuvõte ja seirest tulevad ettepanekud	37
Kasutatud lühendid	43

Esikaane fotod: Rivo Veber, Mati Kose, Margus Kontus, Ken Oja, Kaupo Kalda, Peeter Järveld, Remo Savisaar, Evolumina

1. Sissejuhatus

Selleks, et tugevdada riigi valdkonnapoliitikate regionaalarengut tasakaalustavat mõju, valmis regionaalarengu valdkonna eestvedamisel ja koostöös teiste ministeeriumitega 2021. aasta lõpuks **regionaalse arengu tegevuskava (RETK)**. RETK määratleb olulisemad piirkondade vahelist ebavõrdsust väljendavad regionaalse arengu juurprobleemid, koondab eri ministeeriume ja valitsemisalasid hõlmava 4-aastase tegevusplaani nende juurprobleemide leevendamiseks ning seab raamistiku nende protsesside edasiseks seireks. Ühtlasi on RETKi ülesanne jälgida, kuidas sujub Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ elluviimine regionaalse arengu tasakaalustamise vaatest.

RETKi ühine elluviimine kõigi ministeeriumite koostöös on oluline panus regionaalpoliitika eesmärkide, eriti tasakaalustatud regionaalse arengu sihtide, saavutamiseks. Ilma valdkonnapoliitikate koordineeritud panuseta ja kokkuleppeta, et valdkondlike ja regionaalpoliitika eesmärkide suunas liigutakse üheaegselt, on riigi regionaalse arengu eesmärkide saavutamine vähetõenäoline.

RETKi 2024. aasta elluviimise seire ülevaate eesmärk on hinnata regionaalse arengu juurprobleemide seiremõõdikute abil vahepealseid suundumusi piirkondade vahelises ebavõrdsuses ning seda, kuidas on edenenud strateegia „Eesti 2035“ sihtide suunas liikumine piirkondlikus lõikes. Samuti antakse ülevaade ministeeriumite poolt kavandatud tegevuste elluviimisest RETKi rakendusplaanis. Aruandes tuuakse esile ühelt poolt regionaalse arengu juurprobleemide leevendamisele suuremat mõju omanud tegevused ning teisalt ka esinenud puudused plaanitud tegevuste elluviimisel ja nende oodatavate tulemuste saavutamisel. Lisaks tuuakse välja ettepanekuid RETK-i rakendusplaani ja selle regionaalarengu tasakaalustamisele kaasa aitavate tegevuste täiendamiseks.

RETKi seireülevaate järeldused peavad olema aluseks riigi valdkonnapoliitikate edasisele kujundamisele tasakaalustatuma regionaalse arengu huvidest lähtuvalt. Seireülevaadet tuleb võtta arvesse valdkonna arengukavade ja programmide täiendamisel, valdkonnapoliitikate tegevuste regionaalsete fookuste edasisele seadmisel. Eriti oluline on valdkonnapoliitikate meetmete ülevaatamine nende juurprobleemide puhul, kus piirkondlik ebavõrdsus on jätkuvalt suur või kasvamas.

2. Regionaalse arengu juurprobleemide suundumused

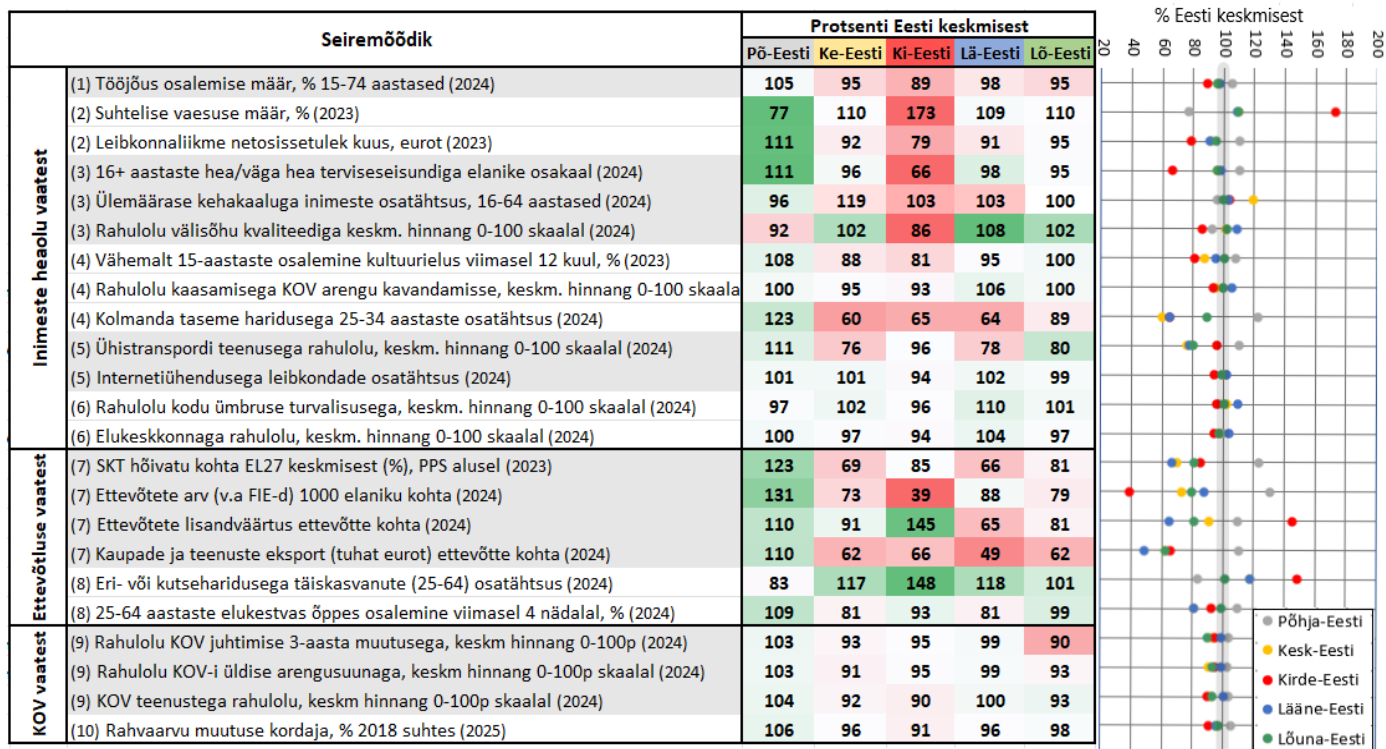
RETK määratleb järgmised **10 regionaalse arengu juurprobleemi**, mis väljendavad olulisemaid erinevusi piirkondade arenguerinevustes ja -tingimustes.

Piirkondade vaheline ebavõrdsus ...	Seos "Eesti 2035" strateegiliste sihtidega
(1) inimeste töö- ja tööalastes eneseteostusvõimalustes	Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed ... kus tagatakse muuhulgas tööturu regionaalne tasakaalustatus
(2) sissetulekutes ja vaesuses	
(3) tervises ja tervena elatud eluajal	
(4) ühiskonnaelus osalemise ning vaba-aja ja haridusega seotud eneseteostuse võimalustes	Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud ... kus igal on võrdne võimalus eneseteostuseks ja ühiskonnaelus osalemiseks sõltumata ... elukohast

(5) liikumisvõimalustes ja ühendustes	Eestis on kõigi vajadusi arvestav, kvaliteetne ja turvaline elukeskkond ... kus tagatakse piirkondlikult tasakaalustatud ruumiline areng ning rahvastikumuutustega, ühiskonna vajaduste ja keskkonnahoiuga arvestavad ruumilahendused ... ja ligipääsetavus
(6) igapäeva elutingimustes	
(7) ettevõtete konkurentsivõimes ja ligipääsus kapitalile	Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik ... kus pakutakse ettevõtlusele arenguvõimalusi igas piirkonnas; piirkondlike lõhede vähendamiseks kiirendatakse majanduse struktuurseid muutuseid väljaspool Harjumaad; suurendatakse Eesti ja selle piirkondade majandusele oluliste ettevõtlusvaldkondade võimekust ettevõtete ja TA asutuste koostöös; kohalike ressursside väärindamine on kasvanud
(8) ettevõtjatele vajalike oskustega tööjõu kättesaadavuses	
(9) kohalike omavalitsuste finants-, haldus- ja teenuste osutamise võimekuses	Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik ... kus avalikud teenused on kvaliteetsed ja kättesaadavad sõltumata elukohast; korrastatakse KOV ja riigi vastutuse jaotust; suurendatakse KOV-üksuste rolli detsentraliseerimise ja piirkondliku koostöö edendamise
(10) KOV-de arenguväljavaadetes seoses rahvastikumuutustega	

Antud peatükk analüüsib lähemalt regionaalarengu juurprobleemide hetkeolukorda ja suundumusi, hinnates vastavates juurprobleemides seiremõõdikutes aset leidnud olulisemaid trende ja muutuseid. Samuti on toodud välja olulisema mõjuga edusammud rakendusplaani elluviimisel ning juhitud tähelepanu selle puudujääkidele.

Joonis 1. koondülevaade piirkondade vahelistest erinevustest regionaalse arengu juurprobleemides

Vaadates viimaseid seiremõõdikutes aset leidnud muutuseid selgub, et Eestis on jätkuvalt **eriti suured piirkondade vahelised erinevused ettevõtluse arengu näitajates** (ettevõtlusaktiivsus, lisandväärtus, eksport ja SKP hõivatu kohta), mis on ka üheks peamiseks piirkondlikku ettevõtlusarengut ja konkurentsivõimet kujundavaks teguriks. Siiski tuleb arvestada, et suuremate linnapiirkondade tööjõuareaalide maakonnapiiride ülesus ja ettevõtete juriidiliste aadresside põhine statistikaarvestus võimendab mõnevõrra ettevõtlusnäitajate tegelikke regionaalseid erinevusi.

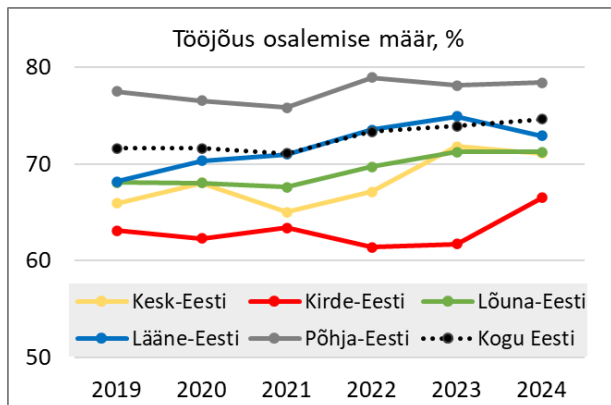
Lisaks paistavad silma suuremad piirkondade vahelised erinevused (*tööealiste*) *inimeste hariduses*, millest sõltub omakorda nende kvaliteet ja oskused tööturul ning kasulikkus ettevõtluse arengule. Silmatorkavam piirkondade vaheline ebavõrdsus on jätkuvalt ka *vaesuses ja sissetulekutes* ning *rahvatervises*, seda eelkõige *Ida-Virumaa* *kehvade näitajate tõttu*.

Elanike vaesuses ja sissetulekutes, ettevõtete loodavas lisandväärtuses, tööjõu haridustasemes ning rahvastikumuutustes on paraku toimunud viimastel aastatel ka **nähtavam piirkondliku ebavõrdsuse ja arengulõhe kasvutrend**.

Piirkondliku ebavõrdsuse mõningast tasakaalustumist on RETKi seirenäitajate paari viimase aasta muutuste põhjal märgata *inimeste tööjõus osalemises ja töökohtade kättesaadavuses* ning *rahulolus KOV arengu, teenuste ja elukeskkonnaga*. Ühtlasi ongi samades seirenäitajates NUTS3 tasandil **piirkondade vahelised erinevused võrdlemisi väikesed**. Rahulolunäitajate puhul ei saa viimast siiski väita üksikute omavalitsuste lõikes, kus vahed on endiselt silmatorkavalt suured.

2.1. Juurprobleem 1 - piirkondlikud erinevused töökohtade kättesaadavuses ja tööalastes eneseteostusvõimalustes

Joonis 2. Muutused juurprobleemi seirenäitajates 2019-2024

Inimeste võimalused leida piirkonnas oma oskustele, võimetele ja ambitsioonile vastavaid töövõimalusi on üheks olulisemaks regionaalarengut kujundavaks teguriks. Tööealiste tööelus osalemise aktiivsusest sõltub, mil määral panustavad sealsed inimesed tervikuna piirkonna tulubaasi ja heaolu kasvatamisse ning riigi majanduskasvu. Inimeste võimetele ja ootustele vastavate töökohtade kättesaadavus on olnud kõige teravamaks probleemiks Ida-Virumaal ja hõredama asustusega piirkondades, kus kohapeal napib atraktiivseid, mitmekülgseid ja tulusaids töövõimalusi. Töökohtade koondumine Tallinna on olnud rahvastiku koondumisest veelgi ulatuslikum. Juba eelmise rahvaloenduse hetkel (2021) asus enam kui 41 000 väljaspool Harjumaad elava hõivatu töökoht asus just Tallinna linnas. Lisaks Tallinnale suudavad praegu veel vaid regioonikeskused ja suuremad maakonnakeskused pakkuda piisavalt töökohti, nii oma elanikele kui ümberkaudsetele piirkondadele.

Piirkondade vahelised erinevused inimeste töövalikutes ja hõives osalemises on Eestis püsinud suured kuid viimasel paaril aastal mõnevõrra ühtlustunud. NUTS3 regioonide lõikes ulatub 2024. aastal *tööjõus osalemise määr* 66,5%-lt Kirde-Eestis 78,4%-ni Põhja-Eestis (Harjumaa). Maakondadest on tööjõus osalemise kõrgem veel Tartumaal, ulatudes 76%-ni ning madalam hõives osalemine püsib lisaks Ida-Virumaale veel ka Lääne-Virumaal ning Jõgeva- ja Kagu-Eesti maakondades (v.a Viljandimaal), alla 80% taseme.

😞 Jätkub pealinnapiirkonna tähtsuse suurenemine muude tööjõuareaalide kõrval

Piirkondlike erinevuste ühtlustumist näitab ilmekalt paari viimase aasta trend - kui veel 2022. aastal ulatus madalaim maakondlik tööhõive määr 74%-ni Harjumaa näitajast, siis 2 aastat hiljem juba ligemale 85%-ni. Lähemale on liigutud selles osas ka strateegia „**Eesti 2035**“ sihile tagada tööturu regionaalne tasakaalustatus kogu Eestis ja **hoida tööjõus osalemise määra maakondlikud erinevused allpool 10 %-punkti**. 2024. aasta seisuga küündib tegelik maakondade vaheline erinevus veel **15 %-punktini**, olles viimase kahe aastaga lausa 11 %-punkti jagu vähenenud.

😞 Maakondlikud erinevused tööjõus osalemise on vähenenud kuid „Eesti 2035“ sihini pole sellega veel jõutud

Rakendusplaani elluviimine

Juurprobleemi leevendamisesse panustanud olulisemad tegevused

- Ministeeriumid on jätkanud *üle-eestilise kaugvärbamise ja kaugtöö soodustamist*, mis parandab inimeste töötamise võimalusi ja valikuid sõltumata nende elu- või viibimiskohast.
- Rahandusministeeriumi koordineerimisel jätkati *riigimajade arendamist maakonnakeskustes*. Lisaks varem valminud riigimajadele Jõgeval, Jõhvis, Rakveres, Pärnus, Viljandis, Raplas ja Valgas valmis 2024. aastal riigimaja ka Paides 4 kaugtöökohaga. Teenuseid osutavad riigimajades praeguseks ligikaudu 30 riigiasutust 8 eri ministeeriumi valitsemisalast.
- Lisaks omab olulist töökohtade kättesaadavust parandavat mõju eri piirkondades enamik RETKi rakendusplaani 7. juurprobleemi all välja toodud tegevustest.

😊 Ministeeriumid on jätkanud üle-eestilise kaugvärbamise soodustamist

- **Ida-Virumaa tegevuskava 2030** elluviimise panustanud tegevusena piloteeriti *Ida-Virumaa noorte töövaatlusprogrammi* rakendamist Ida-Virumaa gümnaasiumites ning alustati uute ÕÜF-st rahastatavate meetmete (*tööle asumise toetus ja tasemeõppe toetus*) ja jätkati *Ida-Virumaal põlevkivisektori töötajate tööle asumise ja oskuste arendamise toetuse* elluviimist töövõimaluste mitmekesistamiseks piirkonnas.

Rakendusplaani tegevuste elluviimisel esinenud puudused

- Samas on teenuste digitaliseerimise, kliendikontaktide vähenemise, kaugtöökodukontorite kasutamise eelistamise ja riigiasutustes töötajate arvu vähendamise tõttu osutunud keerukaks riigimajade pindadele aktiivse kasutuse leidmine ning teenuste säilimine väiksemates maakonnakeskustes. Pingelise riigieelarve tingimustes peatas Vabariigi Valitsus ajutiselt riigimajade programmi jätkamise.
- Kuigi väljaspool Tallinna paiknevate keskvalitsuse töökohtade osatähtsus on püsinud oluliste muutusteta (50% ringis), jätkub surve riigiasutuste kontorite ja töökohtade vähendamisele regioonides. 2024. aastal lõpetati näiteks Maksu- ja Tolliameti kohapealne teenindamine üheksaks kuuks aastas Kärddlas, Jõgeval ja Raplas ning Põlva büroo suleti. Suleti ka Sotsiaalkindlustusameti Põlvamaa Büroo. Lisaks kavandavad Regionaal- ja

😞 Ajutiselt on peatatud riigimajade väljaarendamine maakonnakeskustes ja vähendatud riigiasutuste tegevust ja töökohti piirkondades

Põllumajandusministeeriumi päringule esitatud info põhjal mitmed teised riigiasutused lähiaastatel piirkondlike esinduste tegevuse ja töötajate arvu piiramist (sh Töötukassa, mõned Maakohtu kohtumajad ja Keskkonnaamet).

- 2023. aastast otsustati REACT-EU vahendite lõppemise ning teenuse vähese kasutamise tõttu lõpetada piirkondliku töökoha loomise toetus nii Ida-Virumaal kui Kagu-Eestis. 2025. aastast on plaanis palgatoetuste süsteemi ümbervaatamine, mille käigus on vaja analüüsida Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti ning muude suurema tööpuudusega piirkondade vajadusi, mis eeldaksid meetmete rakendamisel piirkondlikke erisusi.

☹️ Pärast piirkondliku töökoha loomise toetuse katkemist tuleb vastavad toetusvajadused uuesti üle vaadata

Toetusmeetmete panus juurprobleemi leevendamisel

Vaadates, kuidas on inimeste töökohtade kättesaadavusele ja tööalasesse enesearengusse panustavate toetusmeetmete¹ vahendid eri piirkondade vahel jagunenud, on näha, et halvema tööturu olukorraga Kirde-Eestisse/Ida-Virumaale on toetusotsuste alusel jõudnud pärast 2023. aastat ka proportsionaalselt enam tööturuvaldkonnaga seotud toetusvahendeid elaniku kohta võrdluses ülejäänud NUTS3 piirkondadega. Olulist rolli selles võib näha ka õiglase ülemineku fondi toetustel piirkonna tööturu tugevdamiseks Samas on ka Põhja-Eestisse/Harjumaale, kus tööjõus osalemine ja muudki tööturunäitajad on olnud paremal järjel, jõudnud 2023-2024 keskmisest enam selle valdkonnaga seotud toetusvahendeid elaniku kohta. Kõige vähem on vastavaid toetuseid jõudnud elaniku kohta Kesk- ning Lõuna- ja Kagu-Eestisse (alla poole kogu riigi kohta käivast näitajast).

RETKi eelsel ajaperioodil (2014-2022) jõudis Ida-Virumaale elaniku kohta toetuseid küll pisut vähem, kuid samuti üle Eesti keskmise nagu ka Lääne-, Lõuna- ja Kagu-Eesti maakondadesse. Seevastu parima tööturuolukorraga Harjumaale eraldati toetust Eesti keskmisest vähem. Seega ei saa 2023-24 aasta andmete põhjal väita, et tööturu valdkonna toetuste piirkondlik jaotus aitaks juba ELi 2021-27 finantsperioodi meetmete rakendamise algfaasis piisavalt kaasa piirkondlike arenguerinevuste vähendamisele, v.a Ida-Virumaa osas.

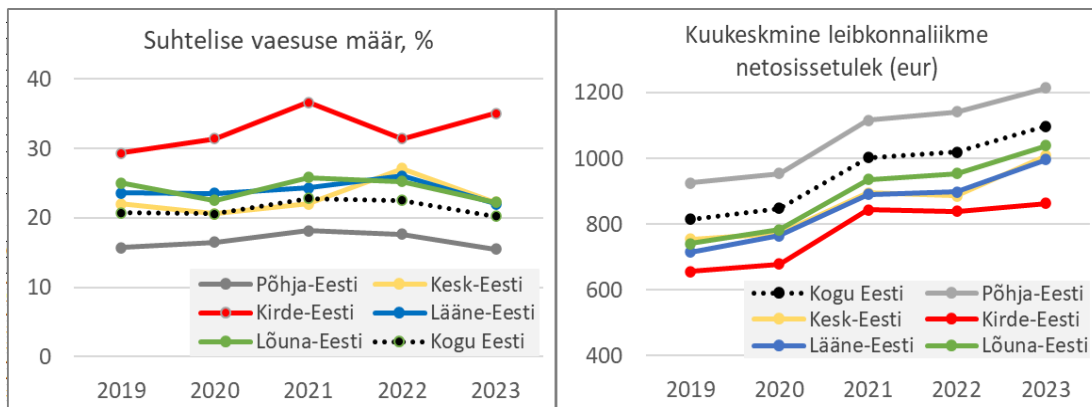
Joonis 3. Haakuvate toetusmeetmete toetuste piirkondlik jaotus (eurot elaniku kohta) võrdluses juurprobleemi seirenäitajatega

... protsenti Eesti keskmisest		Põ-Eesti	Ke-Eesti	Ki-Eesti	Lä-Eesti	Lõ-Eesti
Seire-mõõdikud	Tööjõus osalemise määr, % 15-74 aastased (2024)	105	95	89	98	95
Toetus-meetmed	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest 2023-24	130	25	212	56	43
	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest 2014-22	90	51	111	129	120

¹ Toetuste analüüs hõlmab juurprobleemiga valdkondlikult seostatud toetusmeetmete 2014-2022.a toetusotsuste andmeid, mille puhul on SFOSis olemas toetuste maakondlik jaotus. Riigieelarvest rahastatud toetuste hulka on arvestatud toetused alates aastast 2021. Analüüsi aluseks olnud meetmete loetelu täpsemalt lisas ([veebiviit](#)).

2.2. Juurprobleem 2 - piirkondlik ebavõrdsus inimeste sissetulekutes ja vaesuses

Joonis 4. Muutused juurprobleemi seirenäitajates 2019-2023

Sissetulekute tase ja vaesuse määr näitavad regionaalarengu mõõdikutena ära, milline on inimeste igapäevane elukvaliteet ja majanduslik toimetulek ühes või teises piirkonnas. Sissetulekud ja majanduslik heaolu sõltuvad suuresti piirkonna tööturu valikuvõimaluste ning kõrgemat lisandväärtust loovate töökohtade pakkumisest inimese elukohaga samas tööjõuarealis. Samuti peegeldavad kõrgemad sissetulekud ka ettevõtete ja tööjõu enda tootlikkust ning sellega ka piirkonna panust riigi terviklikku majanduskasvu ja ühise heaolu kasvatamisele.

Regionaalsed erinevused inimeste elatustasemes püsivad Eestis märkimisväärsed. 2023.a seisuga elab *suhtelises vaesuses* kõige enam inimesi Kirde-Eestis/Ida-Virumaal 35%, mis üle 2 korra kõrgem kui Põhja-Eestis/Harjumaal (15,5%) ning piirkondade vahelised erinevused on ka eelnevate aastatega võrreldes suurenenud. Suhtelise vaesuse määr püsib jätkuvalt mõnevõrra kõrgem ka maalistes asustuspiirkondades (21,6%) võrreldes linna- ja väikelinnalise asustuspiirkonnaga (19,6%). Samas on vahe selles piirkondlikus jaotuses viimastel aastatel tasapisi vähenenud.

Kuigi pikemas ajaskaalas on paari viimase kümnendi jooksul sissetulekute piirkondlikud erinevused nähtavalt vähenenud, **pole leibkonnaliikmete kuukeskmistes sissetulekutes piirkondlikud erinevused viimastel aastatel enam vähenemas.** 2023. aasta seisuga on sissetulek leibkonna liikme kohta Ida-Virumaal 863 euroga ja Saaremaal 922 euroga ligikaudu veerandi jagu madalam kui Harjumaal (1213 eurot). Lisaks on vastavad piirkondlikud erinevused ka pisut suuremad kui aasta varem. Seeläbi oli näiteks Ida-Virumaal 4-liikmelisel perel igakuiseks kasutada keskmiselt 1400 eurot vähem kui Harjumaal. Samas tuleb kõrgema palgatasemega piirkondade elanikel arvestada mõnes kululiigis suurema elukallidusega, näiteks eluasemekuludes. Lisaks tuleb sissetulekute regionaalse jaotuse puhul arvestada, et suur osa inimesi töötab teises maakonnas, mistõttu on maakonna enda töökohtade keskmine palgatase statistilisest näitajast veelgi madalam, eriti seal kus suurem osa tööjõust töötab Tallinna või Tartu linnapiirkonnas.

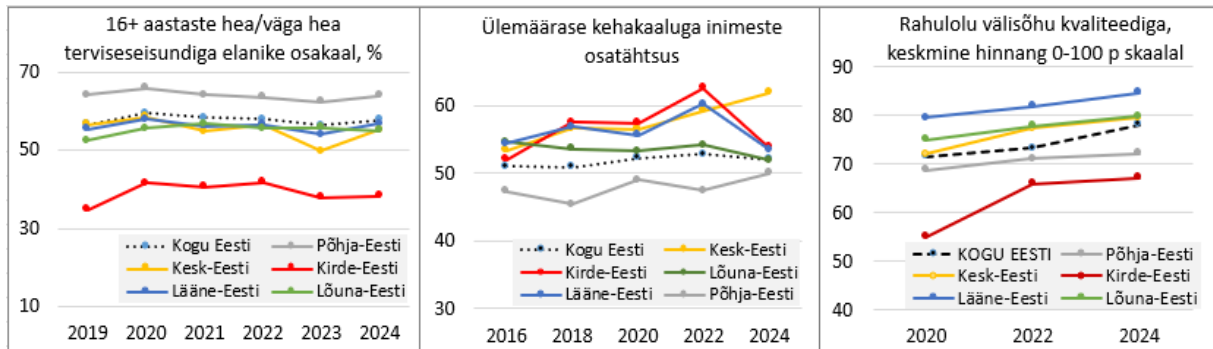
🙄 Ida-Virumaal on 4-liikmelisel perel elamiseks kasutada igakuiseks üle 1400 euro vähem kui Harjumaal

Piirkondlikud erinevused inimeste sissetulekutes ja vaesuses on väga tugevalt seotud piirkonna üldiste majanduse ja tööturu arengu näitajatega. Seetõttu mõjutab regionaalset ebavõrdsust siinse juurprobleemi osas eelkõige ettevõtlus- ja tööturupoliitika toetusmeetmete rakendamine, mille **toetusvahendite regionaalset jaotust on seireülevaates analüüsitud juurprobleemide 1, 7 ja 8 all** ning siinkohal toetusmeetmete rakendamise mõju sissetulekute ja vaesuse regionaalsele ebavõrdsusele eraldi vaadeldud ei ole.

2.3 Juurprobleem 3 - piirkondade vahelised erinevused tervises ja tervena elatud eluaastates

Joonis 5. Muutused juurprobleemi seirenäitajates

Piirkondade majanduslik ja sotsiaalne elujõud oleneb paljuski ka rahvatervisest. Elanike tervises seisund ja tervena elatud eluiga võimaldab hinnata, mil moel erineb piirkonniti inimeste igapäevane elukvaliteet ning võimalus osaleda piirkonna tööturul, lisandväärtuse loomisel ja kogukondlikes tegevustes.

Inimeste tervises seisund paistab rahvatervise näitajate põhjal halvem Kirde-Eestis ja Kagu-Eestis. Endi hinnangul **hea või väga hea tervises seisundiga täiskasvanute osakaal** ulatub 2024. aastal Ida-Virumaal vaid 38,2%-ni ning jääb allapoole 50% taset ka Kagu-Eesti maakondades (43,6% kuni 49,9% vahemikus). Kõige kõrgem rahulolu tervisega püsib samal ajal Harjumaal – ligemale 64% - ehk ligikaudu 26%-punkti võrra enam kui Ida-Virumaal. Rahulolu tervises seisundiga on halvem ka maalises asustuspiirkonnas, jäädes ca 6%-punkti võrra madalamaks kui linnalises või väikelinnalises asustuspiirkonnas. Kuigi eelneva aastaga võrreldes on rahulolu tervisega paranenud kõigis NUTS3 piirkondades peale Lõuna-Eesti ja ka enamikes maakondades, siis erinevused piirkondade vahel on paraku suurenenud, eriti võrdluses 2-3 aasta taguse olukorraga.

Ka **ülemäärase kehakaaluga täiskasvanute osakaal** on 2024. aastal suurim Kesk-Eestis 62%-ga 16-64-aastasest elanikkonnast. Alla poole täiskasvanud elanikkonnast on ülekaalulised olnud vaid Põhja-Eestis/Harjumaal, kuid siingi on jõutud 2024. aastaks Tervise Arengu Instituudi andmetel 50% taseme kanti.

Tervena elada jäänud eluaastate (sünnimomendil) poolest paistab olukord rahvatervises 2023/2024 aasta andmete põhjal halvim Võrumaal, kus inimesed püsivad tervena kõige lühema osa vältel oma elust, ligikaudu 52 eluaastat. Kõige kauem püsivad inimesed terved seevastu Hiiumaal, ligemale 64 eluaastat. Maakondade vahelised erinevused ei ole pärast 2020. aastat paraku püsivalt vähenenud, ulatudes endiselt 12 aastani. See **jääb kaugele ka „Eesti 2035“ ja rahvatervise arengukava 2030 sihist**, et tervena elatud eluaastate maakondade vaheline erinevus jõuaks allapoole 5 eluaastat.

Arvestatavalt mõjub inimeste tervises seisundile ka ümbritseva keskkonna seisund. Inimeste **rahulolu välisõhu kvaliteediga** on minuomavalitsus.ee küsitluse andmetel paranenud 2024. aastaks võrreldes 2-4 aasta taguste hinnangutega kõigis NUTS3 piirkondades ja 11 maakonnas (nähtavalt halvenenud ei ole kuskil). Kõige rahulolematumad ollakse õhukvaliteediga jätkuvalt Kirde-Eestis (keskmiselt 67 punkti 100-st) ja kõige enam rahul Lääne-Eestis, kus maakondade kaalumata keskmine ulatub 85 punktini. KOV üksustest on rahulolu välisõhuga madalaim

☹️ Hea tervises seisundiga täiskasvanute osakaal on Ida-Virumaal enam kui kolmandiku võrra väiksem kui Harjumaal

☹️ Tervena elatud elua piirkondlikud erinevused püsivad ja ületavad endiselt „Eesti 2035“ seatud sihte

Kohtla-Järve, Lügane ja Jõelähtme vallas (51-56 punkti vahel) ning kõige kõrgem Hiiumaa, Peipsiääre, Setomaa ja Muhu vallas (küünides 90-93 punktini). Need erinevused püsivad umbkaudu samas suurusjärgus nagu ka 2 aastat varem.

Rakendusplaani elluviimine

Juurprobleemi leevendamisele panustanud olulisemad tegevused:

- **Piirkondade kahaneva ja vananeva rahvastiku väljakutsetega on aidanud kohandada** lisaks toimivatele *meditsiini kaugteenuste* ka laiendatud ühekordsed *piirkondlikud lähtetoetused meditsiinitöötajatele* parandades sellega teenuste kättesaadavust väljaspool suuremaid tõmbekeskuseid. 2024. aastast on võimalik taotleda lähtetoetust eriarstidel või pereõdedel tööle asumisel väljaspool Tallinna või Tartu linna ja neid ümbritsevaid kohalikke omavalitsusi. Õdede lähtetoetust saavad taotleda õed tööle asumisel Ida-Viru maakonda, Pärnu maakonda või Lääne-Viru maakonda.
- **Kohaliku tasandi terviseedenduse võimestamiseks** jätkati ELi struktuurifondide toetusmeetmete toel tervishoiu-, tööturu- ja sotsiaalteenuste loimitud korralduse arendamist ning sõlmiti esimesed 5 lepingut kohaliku omavalitsusega mobiilse perepesa teenuse arendamiseks Elvas, Põltsamaal, Tartus, Türil ning Viljandis, kus on ka teenused käivitunud. Inimesekeskse hoolekande- ja tervishoiusüsteemi laiem koordineerimismudel on valminud ning viidi läbi ka vastavaid koolitusi, milles osales üle 360 valdkonna spetsialisti.
- **Väljaspool suuremaid linnapiirkondi asuvate omavalitsuse rahvatervise teenuseid edendati** ka Tervise Arengu Instituut mentorteenuse ja koolituste kaudu projekti "*Rahvatervise valdkonna võimekuse ja kompetentside suurendamine kohalikes omavalitsustes*" raames 2022-24. Enamikel osalenud omavalitsustest valmis ühtlasi spetsiaalne *rahvatervise edendamise tegevuskava*.

Tervishoiuteenus te piirkondlikku kättesaadavust toetati meditsiinitöötaja te piirkondlikke lähtetoetuste laiendamisega

Kohalikku terviseedendust võimestati mitmete tugitegevuste ja mobiilsete „perepesade“ arendamisega

Tegevuste elluviimisel esinenud puudused

- Uuenduslike meditsiiniteenuste kasutuselevõtu, meditsiinitöötajate uute piirkondlike lähtetoetuste ning viimaste aastatel tehtud maakondlike tervisekeskuste arendamisele tehtud investeeringute kõrval on piirkondlikku ebavõrdsust tervishoiuteenuste kättesaadavuses süvendamas üldine trend ja surve tervishoiuteenuste tsentraliseerimise suunas, eriti kõrgema taseme meditsiiniteenuste ja eriarstiabi osas.

Toetusmeetmete panus

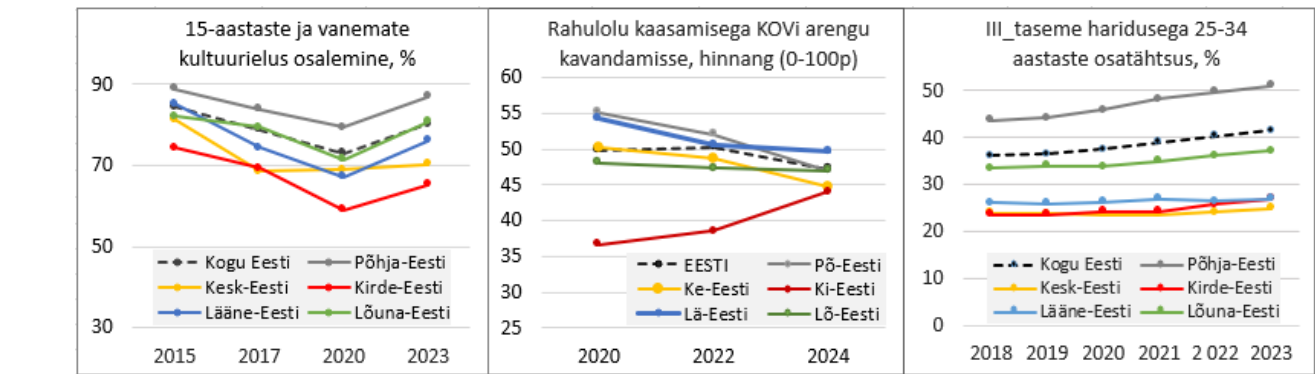
Vaadates rahvatervise ja tervishoiu arendamisele suunatud *toetusmeetmete vahendite piirkondlikku jaotust* nii 2024. aastal kui ka alates 2014. aastast pikema perioodi vältel torkavad silma väga suured piirkondade vahelised erinevused toetusvahendite jagunemisel. Oluliselt suuremal määral on vastavate toetusmeetmetega aidatud tervise edendamisele kaasa just Kirde- ja Lõuna-Eesti piirkondades, kus väljaspool Tartu maakonda on olukord rahvatervises olnud keskmisest halvem. Keskmisest tunduvalt vähem toetusvahendeid ühe elaniku kohta on analüüsis vaatluse alla võetud tervisevaldkonnaga seotud toetusmeetmetest jõudnud (eriti aastatel 2023-2024) Põhja- ja Kesk-Eestisse, kus RETKi seirenäitajate põhjal on rahvatervise olukord olnud keskmisest parem. Seega võib väita, et **rahvatervisesse panustavate toetusmeetmete piirkondlik jaotus on laias laastus aidanud vähendada rahvatervise olukorras märkimisväärsed piirkondlikke erinevusi**.

Joonis 6. Haakuvate toetusmeetmete toetuste piirkondlik jaotus (eurot elaniku kohta) võrdluses juurprobleemi seirenäitajatega

... % Eesti keskmisest		Põ-Eesti	Ke-Eesti	Ki-Eesti	Lä-Eesti	Lõ-Eesti
Seire-mõõdikud	16+ aastaste hea/väga hea tervise seisundiga elanike osakaal (2024)	111	96	66	98	95
	Ülemäärase kehakaaluga inimeste osatähtsus, 16-64 aastased (2024)	96	119	103	103	100
	Rahulolu välisõhu kvaliteediga keskm. hinnang 0-100 skaalal (2024)	92	102	86	108	102
Toetus-meetmed	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest (2023-24)	2	7	193	149	272
	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest (2014-22)	16	39	196	139	232

2.4 Juurprobleem 4 - regionaalne ebavõrdsus ühiskonnaelus osalemise ning vaba-aja ja haridusega seotud eneseteostusvõimalustes

Joon. 7. Muutused juurprobleemi seirenäitajates

Inimeste ühiskonnaelus osalemise aktiivsusest ja eneseteostusvõimaluste paljususest oleneb, kui palju panustavad ühe või teise piirkonna arengusse selle enda inimesed. Sellest sõltub omakorda piirkonna elujõulisus ja ka piirkonna arengu vastavus kogukonna ootustele. Võimalused end kohapeal ühiskonnaelus teostada sõltuvad eelkõige sealsete hariduse, vaba-aja, kogukondliku tegevuse jm ühiskonnaelus osalemise võimaluste kättesaadavusest kogu elukaare kestel.

Selle juurprobleemi seiremõõdikuid vaadates torkavad silma väga suured piirkondlikud erinevused inimeste haridusega seotud eneseteostusvõimalustes. **Kolmanda taseme haridusega täiskasvanute osatähtsus 25-34 aastaste hulgas** on märgatavalt kõrgem Harju- ja Tartumaal (2024.a vastavalt 50,6 ja 46,5%) ning muudes Eesti piirkondades peale Hiiu- ja Saaremaa jääb see alla 30%, nendest vähim Järvamaal 22,8%-ga. Eri piirkondade vahel on erinevused kõrgemalt haritud nooremate tööealiste osatähtsuses olnud 5-6 aasta tagusega võrreldes ka kasvutrendis (kui 2019.a erinesid maakondlikud näitajad 24 %-punkti siis neli aastat hiljem juba 29 %-punkti jagu), kuid viimasel paaril-kolmel aastal siiski stabiliseerunud.

Võimalusi kohaliku arengu kujundamises kaasa rääkida tajutakse piirkonniti jätkuvalt üsna erinevalt. Kuigi minuomavalitsus.ee viimase rahuloluküsitluse põhjal on erinevused NUTS3 piirkondade vahel tänu Ida-Virumaa ja Harjumaa näitajate ühtlustumisele eelnevate aastate küsitlusega võrreldes tasandunud, on erinevused siiski jätkuvalt suured eri maakondade ja KOVde vahel. Kui Järvamaal ulatub rahulolu **omavalitsusüksuse arengu kavandamisse kaasatusega** 2024. aastal keskmiselt vaid 39 ja Raplamaal 40 punktini 100-st, siis Saaremaal küündib see tervelt 62 punktini. Jätkuvalt on võrreldes kõigi ülejäänud omavalitsustega oluliselt kõrgem rahulolu kaasatusega KOVi arengu kavandamisse Muhu vallas - 76 punkti, jäädes samal ajal Lääneranna ja Põlva vallas vaid vastavalt 30 ja 34 punkti tasemale. Seda, kui aktiivselt

☹️ Piirkondlikud erinevused nooremate tööealiste haridustasemes on märkimisväärsed ja kasvutrendis

☹️ Inimeste kaasalöömisel kultuurielus on enam arenguruumi Lääne- ja Ida-Virumaal ning kohaliku arengu kavandamises Järva- ja Raplamaal

inimesed kohalikus ühiskonnaelus kaasalöömise võimalusi kasutavad, määrab ka nende piirkondliku kuuluvustunde ja tulevikuperspektiivi tajumine, mis samuti piirkonniti erineb.

😊 Ida-Virumaa on kõigis selle juurprobleemi seirenäitajates pisut edenenud

Inimeste kultuurielus osalemise puhul pole võrreldes eelmise aasta seire ülevaatega uuemaid andmeid Statistikaameti poolt veel avaldatud.

Rakendusplaani elluviimine

Juurprobleemi leevendamisesse panustanud olulisemad tegevused

- Jätkus **koolivõrgu kohandamine piirkondlike demograafiliste muutustega**. Riigigümnaasiumide rajamisega kõigis maakondades jätkas HTM gümnaasiumide võrgu korrastamist, millega tagatakse kõigile õppijatele Eesti eri piirkondades paremad võimalused kvaliteetse gümnaasiumihariduse omandamiseks kahaneva rahvastiku tingimustes. HTM jätkas läbirääkimisi koolivõrgu edasise korrastamise eesmärgil KOV-dega, kus demograafiline perspektiiv ei luba jätkusuutlikku põhikooli järgset õpet. Kodulähedase õppe võimaldamiseks kahaneva rahvastikuga maapiirkondades määrati vastavast toetusmeetmest 2024. aastal 1,3 mln eurot toetust 14 KOV-le algkoolide pidamiseks.
- Jätkati **piirkondade hariduskeskuste kontseptsiooni ja vastava toetusmeetme väljatöötamist** kutsehariduse reformi raames. Pilootprojektide raames kavandatakse investeringud regiooni vajadustele vastava üldkeskhariduse ja kutsehariduse lõimitud õppe ja ühise taristu arendamiseks koostöös mitteformaalse õppe pakkujate ning noorsootöösutustega. Esimesed hariduskeskused peaksid alustama tegevust 2026/27 õppeaastast.
- **Mitteõppivate ja -töötavate noorte eneseteostusvõimaluste parandamiseks** eri piirkondades on rakendatud toetusmeetmeid NEET-noortele piirkondlike erisustega. HTM alustas toetusmeetmega *NEET-noortele tugimeetmete pakkumine*, milles keskendutakse suurema NEET-noorte osakaalu ja madalma noorsootööteenuse kvaliteediga KOV-dele. MKMi tegevustest on *Noortegarantii tugisüsteemiga* 2024. aastaks liitunud näiteks kõik kohalikud omavalitsused suurema NEET-noorte osatähtsusega Ida-Virumaalt.
- **Kultuuriteenuste regionaalse kättesaadavuse suurendamiseks** on Kultuuriministeeriumi rahastamisel jätkunud mitmed toetusmeetmed, sh "*Teater maal*" (2024. aastal toetati 482 etendust üle Eesti), *Kultuuriranits, rahvaraamatukogude ja muuseumide toetused*.
- **Paremate teenustega kaasnevaid võimalusi eneseteostuseks ja ühiskonnaelus osalemisel** on parandanud ka regionaalarengu toetusmeetme *Kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavuse parandamiseks piirkondades* elluviimine, millest 2024. aastal toetati 41 projekti 43 mln euroga. Meetmes on rakendatud lisarahastust ja/või soodsamat toetusmäära piiriülese koostöö katkemisest enim mõjutatud Põlva, Valga, Võru, Ida-Viru ja Jõgeva maakonnale ning Tartu maakonna ääremaalismatele valdadele.
- **Pikaajalise hoolekandeteenuse kättesaadavuse parandamiseks** jätkati hooldereformi raames KOV-de toetamist hoolekandeteenuse osutamisel kõigile teenust vajavatele isikutele 2024. aastal ligemale 60 milj euro eraldamisega KOV-de tulubaasi. Sotsiaalkindlustusamet kaardistaks ka koostöös KOVidega põhilised reformijärgsed murekohad, mille alusel teenuste korraldust edaspidi ühiselt parandada.
- **Kohalike kogukondade aktiivsemaks kaasamiseks kohalikku valitsemisse** jätkas Siseministeerium 2024. aastal *kodanikuühiskonna innovatsioonifondiga*, millega toetati KOV-e arendamiseks kogukondi kaasavaid kohalikke valitsemismudeleid fookusega elanikkonnakaitse võimekuse suurendamisel. Fondi maht 2024. aastal oli üle 1 miljoni euro,

😊 Jätkus koolivõrgu kohandamine kahaneva rahvastiku tingimustele, et tagada kvaliteetse hariduse kättesaadavus kõigis piirkondades

😊 Palgaboonused haridustöötajatel e Ida-Virumaal on toonud piirkonda ca 500 uut õpetajat

😊 Piirkondlike erisustega toetusmeetmed NEET-noorte õpi- ja tööellu toomiseks on parandamas nende eneseteostusvõimalusi

😊 Kultuuri-ministeerium on jätkanud mitmeid programme

taotluse esitas 65 KOVi. **Kogukondade rolli ja kaasatust kohalikus arendustegevuses on tuntavalt kasvanud** kogukonna juhitud kohaliku arengu *toetusskeemi LEADER* rakendamine, millest on 2024. aasta lõpuks kasutatud kokku ligi 99% meetme rahastusperioodiks 2014-2020 planeeritud eelarvest. Ettevõtjate ja kogukondade huvi toetusskeemi vastu on olnud suur.

kultuuriteenuste
regionaalse
kättesaadavuse
parandamiseks

- **Mitte-eestlaste võimalusi eri piirkondades eneseteostuses ja ühiskonnaelus osalemisel** on parandanud toetusmeede *Kohalikele omavalitsustele lõimumise ja kohandumise teenuste pakkumisel*, millest on muude tegevuste kõrval palgatud 8 suuremas linnas ka vähemalt üks lõimumiskoordinaator.

Kodanikuühiskonna
na
innovatsioonifond
ja LEADER on
andnud suure
panuse
kogukondade
kaasamisel
kohaliku
valitsemisse ja
arendustegevusse

- **Ida-Virumaa** tegevuskava tegevustest kinnitati sealse koolivõrgu vastavusse viimiseks demograafiliste muutustega **toetuse andmise tingimused põhikoolivõrgu korrastamiseks perioodil 2021–27** (ERDF toetus ca 50 milj eurot), mille raames ehitatakse Ida-Virumaale 6 uut põhikoolihoonet ning sellega seondult sulgetakse ka senised gümnaasiumiastmed Toila ja Alutaguse vallas. Samuti **alustati eestikeelsele haridusele ülemineku eesmärgil uute toetusmeetmetega** eesti keelest erineva emakeelega haridustöötajatele keeleõppe ja metoodilise toe pakkumiseks. 2023. aastast alustatud Ida-Virumaal eesti keeles õpetavatele **õpetajatele lisatasu rakendamisest** alates on Ida-Virumaale lisandunud 2025. aasta alguseks ligikaudu 500 uut õpetajat.

Tegevuste elluviimisel esinenud puudused

Plaanitud tegevustest takerdus riiklikult tähtsate spordiobjektide rahastamise põhimõtete väljatöötamine regionaalset tasakaalustust arvestades ja nende rakendamiseks rahastusvõimaluste otsimine. 2024. aastal Vabariigi Valitsus seda teemat ei arutanud, kuid arutelu on siiski planeeritud algatada uuesti 2025. aastal.

Toetusmeetmete panus

Selle juurprobleemiga seotud toetusmeetmete piirkondliku jaotuse põhjal paistab, et toetusmeetmete rakendamine on aidanud juurprobleemi osaliselt leevendada. Analüüsis vaadeldud toetusmeetmetest on toetuseid elaniku kohta jõudnud nii 2023-24 aasta kui ka RETKile eelnenud perioodi (2014-22) toetusotsuste põhjal vähem suuremate linnapiirkondadega maakondadesse ning enam ülejäänud piirkondadesse. Eriti Ida-Virumaale, kus selle juurprobleemi seirenäitajate põhjal on osalemine ühiskonnaelus ja hariduslikus eneseteostamises olnud ka koondpildis kesisem. On väga oluline, et riigi haridus-, kodanikuühiskonna-, kultuuri- ja spordipoliitika meetmetega panustataks jätkuvalt sellesse, et inimeste võimalused kogukonna- ja ühiskonnaelus aktiivselt osaleda ning mitmekülgsetest vaba-aja teenustest ja kvaliteetsest haridusest osa saada saaksid piirkonniti ühtlasemalt tagatud.

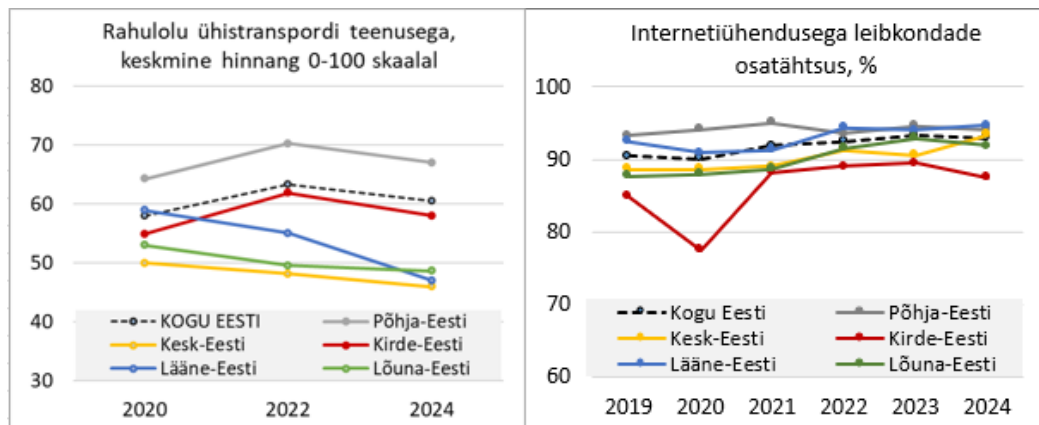
Joonis 8. Haakuvate toetusmeetmete toetuste piirkondlik jaotus (eurot elaniku kohta) võrdluses juurprobleemi seirenäitajatega

... % Eesti keskmisest		Põ-Eesti	Ke-Eesti	Ki-Eesti	Lä-Eesti	Lõ-Eesti
Seire-mõõdikud	Vähemalt 15-aastaste osalemine kultuurielus viimasel 12 kuul, % (2023)	111	96	66	98	95
	Rahulolu kaasamisega KOV arengu kavandamisse (2024)	96	119	103	103	100
	Kolmanda taseme haridusega 25-34 aastaste osatähtsus (2024)	92	102	86	108	102
Toetus-meetmed	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2023-24	17	84	645	70	63
	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2014-22	74	146	150	146	95

2.5 Juurprobleem 5 - regionaalne ebavõrdsus liikumisvõimalustes ja ühendustes

Joonis 9. Muutused juurprobleemi seirenäitajates

Head piirkondade vahelised ja sisesed liikumisvõimalused ja sideühendused on üheks piirkondliku arengu põhieelduseks, võimaldades elukohast olenemata saada hõlpsamini osa erinevate paikkondade ja kohtade pakutavatest võimalustest ja hüvedest (töökohad, teenused, vaba-aja tegevused).

Inimeste rahulolu ühistranspordi teenusega² on püsinud kõige madalam Lõuna-, Lääne- ja eriti Kesk-Eesti regioonis, jäädes keskmiselt allapoole 50 punkti 100-st. Maakondadest on rahulolu kõige madalam Järvamaal – 42 punktiga. Põhja-Eestis (Harjumaal) ulatub rahulolu seevastu keskmiselt 67 punkti. Võrreldes 2 aasta tagusega on rahulolu kõigis piirkondades peale Jõgeva maakonna pisut halvenenud, piirkondade vahelised erinevused aga jäänud suhteliselt samale tasemele ehk püsinud märkimisväärselt suured.

Puudulikku füüsilist ligipääsetavust aitavad tänapäeval leevendada üha enam digitaalsed ühendused, kuid kiire internetivõrguga ühendustes on piirkondlikud erinevused olnud üpris suured. Piirkondlikud andmed RETKi seiremõõdikuks oleva lairiba internetiühendusega leibkondade³ kohta on kättesaadavad paraku vaid 2021. aastani, mil selliseid leibkondi oli 5 maakonnas juba alla 10% kuid näiteks Võru ja Põlva maakonnas ca 15%. Samas on tänapäeval pea kõigis internetiühendusega kodudes kättesaadav juba kiire ehk lairiba internetiühendus ja 2024. aastaks on Statistikaameti andmetel ilma internetiühendusega leibkondi veel 4 maakonnas üle 10%, kõige enam Ida-Virumaal 12,6%. Kõige vähem on internetiühendusega leibkondi alles Saaremaal - 3,8%. Kui Eesti on erinevate e-teenuste leviku poolest olnud rahvusvaheliselt esirinnas, siis digitaalse taristu osas laiemalt sellist hinnangut anda ei saa,

Ühistranspordi teenusega rahulolus püsivad piirkondade vahel suured erinevused

² Rahulolu 2022.a ja 2020.a võrdluses tuleb arvestada erinevustega küsitluste metoodikas. Mõlema aasta hinnangud on teisendatud ühtsele alusele 0-100 punkti skaalale. Seetõttu tuleks jooniste põhjal teha järeldusi üksnes piirkondade vaheliste erinevuste, mitte nendes 2 aasta vahel toimunud muutuste kohta. Märkus puudutab ka teisi elanike rahulolu hindamisel põhinevaid seiremõõdikuid RETKi juurprobleemide 3, 4, 5, 6 ja 9 all.

³ Arvestades leibkondi, kus vähemalt üks liige on vanuses 16–74.

kuna enamikes Eesti NUTS3 piirkonnad jäävad internetiühenduse kiiruselt OECD ja ELi riikide keskmisest allapoole⁴.

Rakendusplaani elluviimine

Juurprobleemi leevendamisesse panustanud olulisemad tegevused

- **Regionaalse ühistranspordi paremaks korraldamiseks** on Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumis valmistatud ette *ühistranspordireformi kontseptsiooni* ning jätkanud liikuvusanalüüsi alusel kavandatavate liinivõrgu ümberkorralduste, ühtse piletisüsteemi loomise ja reformi läbiviimiseks vajalike administratiivsete muudatuste ja investeringute ettevalmistamist. Reform hõlmab eri ühistranspordiliikide liinide sünkroniseerimist koos ühtse piletisüsteemiga ning taktipõhise liinivõrgu kujundamist, mille sõlmpunktid kujundatakse liikuvuskeskustena eri tasandi tõmbekeskustesse. Hajaasustuses kavandatakse vajadusel põhiliinidele ettevedudena ka nõudepõhiseid liine. Saaremaa ja Lääne-Harjumaa vald on valitud pilootpiirkondadeks, kus uuendatavad lahendused viiakse ellu ennaktempos ja saadud kogemusi laiendatakse hiljem ülejäänud Eesti piirkondadele.
- Jätkati **investeeringuid regionaalsete rongiühenduste kiiruste tõstmiseks, maanteetaristu arendamiseks ja saartega ühenduskindluse tagamiseks** vajalike vee- ja õhuteede vastavalt Transpordi ja liikuvuse arengukavas 2035 plaanitule.
- **Kiire interneti kättesaadavuse parandamiseks turutõrkepiirkondades** on alustatud maapiirkondades *kogukondliku sidetaristu rajamise toetuse* elluviimist, 2024. aasta lõpuks on viidud ellu esimene suurem projekt viiest, mille tulemusel on rajatud juurdepääsuvõrguga liitumise võimalus 25-le aadressile. Jätkus ka *toetusmeede väga suure läbilaskevõimega juurdepääsuvõrgu ehitamiseks* RRFi vahenditest, kus KOVd rääkisid kaasa toetuse täpsemate sihtpiirkondade määratlemisel. Meetme toel rajati 2024. a lõpuks juurdepääsuvõrguga liitumise võimalus 598-le aadressile.

😊 Jätkub liikuvusreformi ettevalmistamine regionaalse ühistranspordi ajakohastamiseks

😊 Uutest toetusmeetmetest rajati kiire interneti ühendusvõimalus üle 600-le uuele aadressile turutõrke piirkondades

Tegevuste elluviimisel esinenud puudused

- Võrreldes Transpordi ja liikuvuse arengukava 2035 ning riigi teehoiukava eesmärkidega⁵ on riigieelarve kärpete tingimustes *vähendada uute riigimaanteede tolmuwabaks muutmise investeeringuteks vajaminevaid riigieelarve vahendeid*. 2024. aastal uusi tolmuwabasid teekatteid ei ehitatud. Riigi teehoiukava kohaselt on täiendavaid investeeringuid oodata taas alates 2025. aastast.

😞 Riigimaanteede tolmuwabaks muutmise eelarve ja tegevused kärbiti nulli

- **Kagu-Eesti tegevuskava** tegevustest *pandi käiku Tartu-Riia-Vilnius rongiühendus*, kuid esialgu ümberistumistega Valgas ja Riias. Sõjalise mobiilsuse suurendamiseks **Valga-Koidula raudtee arendamiseks** vajalikke vahendeid 2024.a seisuga riigieelarvesse kavandatud ei ole.

⁴ https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-regions-and-cities-at-a-glance-2022_14108660-en; ESPON, 2025 „Digireg trends report“ (draft).

⁵ Katta 2030. aastaks kõik kruusateed liiklussagedusega üle 50 auto ööpäevas, kogumaksumusega ligikaudu 200 mlj. eurot, sh Riigiteede teehoiu kava 2021-30 kohaselt aastaks 2023 kokku 4,5 mlj eurot.

Toetusmeetmete panus

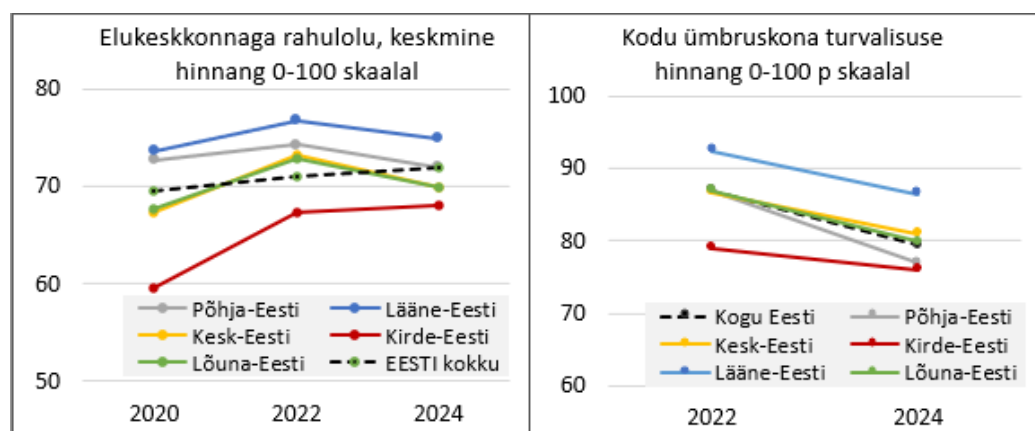
Analüüsis hõlmatud inimeste liikumisvõimalustesse panustavate toetusmeetmete vahendeid on elanike arvu suhtes jõudnud aastatel 2023-24 kõige enam Põhja- ja Lääne-Eestisse, kokku ca poolteist kuni kaks korda rohkem kui Eestis keskmiselt. Sellest tunduvalt vähem on jõudnud toetusvahendeid aga Ida-Virumaale (vaid 7% kogu Eesti näitajast) ning Kesk- ja Lõuna-Eestisse. Seevastu RETKi eelsel ajaperioodil on lisaks Põhja-Eestile jõudnud toetuseid proportsionaalselt enam just Kesk-Eestisse ja ülejäänud piirkondadesse tunduvalt vähem. Seega on viimastel aastatel aidanud toetusmeetmed kaasa eelkõige Lääne-Eesti liikumis- ja ühendusvõimaluste parandamisele võrdluses muu Eestiga ja ülejäänud piirkondade puhul positiivset nihet toetusmeetmete panuses ühendus- ja liikumisvõimaluste piirkondlike erisuste vähendamisel veel märgata ei ole. Eriti torkab see silma Ida-Virumaa puhul.

Joonis 10. Haakuvate toetusmeetmete vahendite piirkondlik jaotus (eurot elaniku kohta) võrdluses juurprobleemi seirenäitajatega

... % Eesti keskmisest		Põ-Eesti	Ke-Eesti	Ki-Eesti	Lä-Eesti	Lõ-Eesti
Seire-mõõdikud	Ühistranspordi teenusega rahulolu, keskm. hinnang 0-100 skaalal (2024)	111	76	96	78	80
	Internetiühendusega leibkondade osatähtsus (2024)	101	101	94	102	99
Toetus-meetmed	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2023-24	151	60	7	163	22
	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2014-22	142	143	60	51	38

2.6 Juurprobleem 6 - regionaalne ebavõrdsus inimeste igapäeva elutingimustes

Joonis 11. Muutused juurprobleemi seirenäitajates.

Igapäevased elu- ja olmetingimused näitavad piirkondade atraktiivsust elukeskkonnana ning nende üldist arengu- ja heaolu taset. Riiklik strateegia „Eesti 2035“ on seadnud **sihiks piirkonniti ühtlasema rahulolu elukeskkonnaga ning tähtsustab riigi ühe arenguvajadusena kvaliteetset ruumiloomet**, mis aitaks muuhulgas kaasa piirkondade kestlikule kohandumisele rahvastikumuutustega.

Oma elukeskkonnaga rahulolu on endiselt 2024. aasta minuomavalitsus.ee rahuloluküsitluse põhjal NUTS3 piirkondadest kõige madalam Kirde-Eestis (keskmiselt 68 punkti 100-st) ja kõrgeim Lääne-Eestis (keskmiselt 75 punkti). Samas on rahulolu võrreldes 2 eelmise küsitlusega ainsana järjepidevalt paranenud just Kirde-Eestis. Maakondadest on rahulolu kõige madalam Pärnu- ja Järvamaal (keskmiselt 66 punkti) ja kõige Kõrgem Saaremaal (83 punkt). Piirkondlikud erinevused elukeskkonnaga rahulolus on ka tervikuna alates 2020. aastat

Elukeskkonnaga rahulolu on piirkondade vahel mastaapsed

vähenenud. Kohalike omavalitsuste võrdluses ulatub keskmine rahulolu 59 punktilt Kohtla-Järvel kuni 91 punktini Muhu vallas.

erinevused, kõikudes 59-91 punkti vahel eri omavalitsustes

Ka kodu ümbruskonna turvalisusega rahulolu püsib kõrgeim just Lääne-Eestis (keskmiselt 87 punkti 100-st, seejuures Hiiu- ja Saaremaal 90 punkti). Seevastu kõige madalam on inimeste rahulolu turvalisusega Ida-Viru-, Valga- ja ka Harjumaal (keskmiselt 76-77 punkti ringis). Kuigi koduümbrusega seotud turvatunne on kõigis Eesti piirkondades pigem kõrge, on kahe aasta tagusega võrreldes see enamikes maakondades kahanenud. Piirkondliku turvalisuse ja julgeolekuohuna on nähtud ka suurt regionaalset ebavõrdsust ennast, mis toidab ühiskonna rahulolematust, kogukonnasiseseid pingeid, valitsuse vastaste meeleolude ja vandenõuteooriate levikut ning vastuvõtlikkust idanaabri vaenuliku propaganda ja mõjutustegevuse suhtes. Suuremaid ohte võib siin näha eelkõige Ida-Virumaal ja teistes riigi idapiiri äärsetes regioonides.

Inimeste olmetingimuste piirkondade vahelisi erinevusi ilmestanud *leibkondade sooja veega varustatuses* toimunud muutuseid ei ole olnud võimalik pärast 2020. aastat enam andmete puudumisel jälgida. Seetõttu ei ole ka vastavate varasemate trendide esiletoomine selle seiremõõdiku puhul käesolevas seireülevaates enam asjakohane.

Rakendusplaani elluviimine

Juurprobleemi leevendamisesse panustanud olulisemad tegevused

- **Üle Eesti kvaliteetse elukeskkonna kujundamise võimekuse kasvatamiseks** valmistati ette *Maa- ja Ruumiameti loomine*, mis alustas KOV-e nõustava *ruumiloome kompetentsikeskuse* tegevust 1. jaanuarist 2025. Selle kõrval on Kliimaministeerium vedanud eest *nüüdisaegse tänavaruumi loomise juhiste koostamist*.
- **Suuremate linnapiirkondade elukeskkonna arenguväljakutsete lahendamisele suunatud tegevustest** jätkati 2024. aastal *Ida-Virumaa linnapiirkondade taaselavdamise toetusmeetmes* (kokku 23,5 mlj eurot) linnade arendusprojektide ettevalmistamist rahastamisele esitamiseks. *Kõigile suurematele linnapiirkondadele* suunatud meetmest keskkonnasõbralike ja nutikate linnaruumi lahenduste toetamiseks (kokku 12 mlj eurot) kinnitati 2024.a Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkonna tegevuskavad, mille alusel saab meetmest projektidele rahastust taotleda (2024.a said toetusotsuse kaks esimest projekti summas ca 2 mlj eurot). Lisaks avanes Kliimaministeeriumi korraldatav *toetusmeede kliimamuutusega seotud tegevuste, linnade elurikkuse suurendamise kavade koostamiseks ja elluviimiseks üle 10 000 elanikuga linnadele*.
- **Riigi muudest regionaalarengu toetusmeetmetest** tehti KOV hoonete *energiatõhususe parandamise meetmest* 2024. aastal toetusotsused 39 KOV-le kuuluva hoone energiatõhusaks rekonstrueerimiseks ning 12 rekonstrueerimiseks sobimatu hoone asemele uue liginullenergiahoone ehitamiseks kogutoetusega 51 mlj eurot. Jätkus ka *maakonna arengustrateegiate elluviimise ning hajaasustuse ja väikesaarte regionaalarengu toetuste* elluviimine, millele oli 2024. aastaks ette nähtud toetuste kogueelarve oli ligikaudu 8 mlj eurot. Kõik mainitud toetused on suures osas suunatud piirkondade elukeskkonna arendamisele.
- **Eluasemetingimuste piirkonniti ühtlasemaks arendamiseks** jätkati 2024.a uute taotlusvoorudega *Korterelamute rekonstrueerimise ning väikeelamute energiatõhususe suurendamise toetusmeetmetes*, millel on soodsamad tingimused väljaspool Tallinna ja

Regionaalarengu toetuste eelarvest jätkati elamistingimuste parandamise toetamist hajaasustuses

Tartut. Samuti rakendati 2024. aasta korterelamute rekonstrueerimise voorus esmakordselt maakondlikku eelarve eeljaotust.

- **Eluasemelaenu võimaluste parandamiseks turutõrkepiirkondades** jätkati kõigile Eesti maapiirkondade alla 1000 elanikuga asustusüksustele väljaspool Harjumaad *eluasemelaenu riikliku tagatise ja kaaslaenu riiklikud meetmete elluviimist* läbi EIS-i ja MES-i. 2024. aastal sõlmiti kokku 136 MESi eluaseme kaaslaenu lepingut 8,9 milj euro ja krediitdiasutuste kaaslaene finantseeriti 11,1 mln euro ulatuses. Alates 2021. aasta novembrist on MES-i kaaslaenu abil rajatud või renoveeritud maapiirkonnas kokku juba üle 300 kodu.
- **Inimeste vajadusele ja rahalistele võimalustele vastavate eluasemete üle-Eestilise kättesaadavuse parandamisel** on Kliimaministeerium alustanud kodude kättesaadavust, taskukohasust ja kvaliteeti parandavate meetmete ehk nn „kodupoliitika“ väljatöötamist. Avati taotlusvoorud *Kogukonnapõhise toetatud eluaseme toetamiseks*, mille tulemusena toetati 187 vanemaealiste vajadustele kohandatud KOV omandis oleva eluaseme rajamiseks 14 KOV-s üle Eesti. Toetuste määramisel lähtutakse KOV-i finantsvõimekusest ning eakate osakaalust ja finantsolukorrast.
- **Turvalisema elukeskkonna kujunemiseks piirkondades** alustasid Siseministeeriumi *turvalisuse arenguprogrammis* esimesed kaheksa omavalitsust seitsmest maakonnast riigipoolset toel turvalise elukeskkonna kujundamise ja vastava võimekuse tugevdamise tegevustega. Jätkati ka *koostööd maakonna arendusorganisatsioonide ja KOV-dega* maakondlikke turvalisusvõrgustike võimestamisel, sõlmiti 16 omavalitsusega *koostöölepped*, võimaldamaks lokaalsete kriiside korral omavalitsustele kasutada kriisiinfo jagamiseks riigiinfo telefoni ning jätkati täiendava 5000-eurose püsitoetusega *vabatahtlike päästekomandode toetamist väikesaartel*.
- **Veeteenuste piirkonniti ühtlasema kvaliteedi tõstmiseks** töötati Kliimaministeeriumi koostöös KOV-ide, vee-ettevõtete jt partneritega välja veeteenuste arendamise teekaart ja kestliku vee-ettevõtluse mudel. KIKi keskkonnaprogrammist *toetati piirkondlikke vee-ettevõtete arenguprojekte* 2024.a kokku 1,9 milj euro ulatuses.

😊 Mitmete toetusmeetmete ja laenuinstrumentide abil panustati energiasäästlike eluasemete ja KOV hoonete arendamisele turutõrkepiirkondades

😊 Siseministeerium panustas mitmeti piirkondlikku võimekusse elukeskkonna turvalisuse tagamisel

- **Ida-Virumaa tegevuskava 2030** elluviimisse panustavate tegevustena avati sealse rahvastiku kahanemisega kohandamiseks teine taotlusvoor *tühjenevate korterelamute probleemistiku lahendamise toetusmeetmest* Ida-Virumaa KOV-dele mahus 2 milj eurot.
- Töötati välja *toetusmeede Ida-Viru maakonna ühistutele ja kohalikele omavalitsustele korterelamute renoveerimiseks*, mille 9,4 milj euroga taotlusvoor avanes 2024. a alguses.
- Alustati kaevandamise ja põlevkivi töötlemisega seotud keskkonnaseisundi parandamisele *suunatud Õiglase Ülemineku Fondi (ÕÜF) toetusmeetmete* elluviimist Ida-Virumaal. Fondi piirkondlike algatuste meetme raames tehti 2024.a otsused ligikaudu 130 arendusprojekti toetamiseks kokku 14 miljonit euro ulatuses. ÕÜFi ligikaudu 340 miljonist eurost on ligemale 20% kavandatud Ida-Virumaa elukeskkonna parandamiseks põlevkivitööstuselt mitmekesisemale ja rohelisemale majandusele üleminekul.

😊 Aktiviseerus õiglase ülemineku fondi toetusmeetmete elluviimine Ida-Virumaa elukeskkonna parandamiseks

Tegevuste elluviimisel esinenud puudused

- 2024. aastal avatud SF21+ vahenditest rahastatava meetme *kliimamuutusega seotud tegevuste, linnade elurikkuse suurendamise kavade koostamise ja elluviimise toetamiseks* üle 10 000 elanikuga linnades esimestes taotlusvoorudes (kogusummas üle 4 mlj euro) esitati vaid üksikuid taotluseid, mille peamine põhjus oli KOV-de vähene

omafinantseerimise võimekus. 2025. aastal on plaanis sellest tulenevalt muuta määrust ja suurendada toetuse määra.

- Riigieelarve kärpete käigus loobuti nõ avalikku ruumi risustavate *kolemajade lammutustoetuse* rakendamisest Kliimaministeeriumi valitsemisalas ja selle taastamise plaani ei ole teadaolevalt ka järgnevatel aastatel.

Toetusmeetmete panus

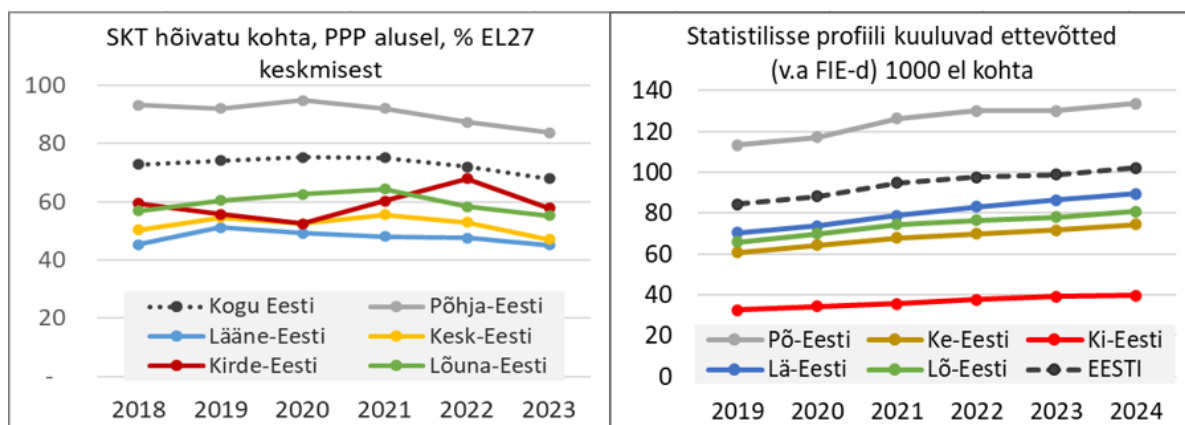
Analüüsis vaadeldud inimeste *elutingimuste parandamisele suunatud toetusmeetmete vahendeid* on jõudnud elaniku nii RETKi eelsel ajal (2014-22) kui ka aastatel 2023-24 NUTS3 piirkondadest kõige vähem Põhja-Eestisse (Harjumaa), kus elukeskkonna arengu seirenäitajad on üldjoontes paremad. Paraku ka Kirde-Eestis (Ida-Virumaa) ei ole toetusmeetmed inimeste igapäeva elutingimustega seotud ebavõrdsust võrreldes muude piirkondadega aidanud seega kuigivõrd leevendada. Kõige rohkem on vastavaid toetuseid elaniku kohta jõudnud mõlemal vaatlusperioodil Kesk- ja Lõuna-Eestisse. Viimasel 2 aastal eriti Jõgeva- ja Võrumaale ning ka Hiiumaale Lääne-Eestis – üle 2-3 korra enam kui Eestis keskmiselt. Seega võib kokkuvõttes väita, et osaliselt on senised toetusmeetmed aidanud siiski kaasa piirkondlike erinevuste vähenemisele inimeste elutingimustes.

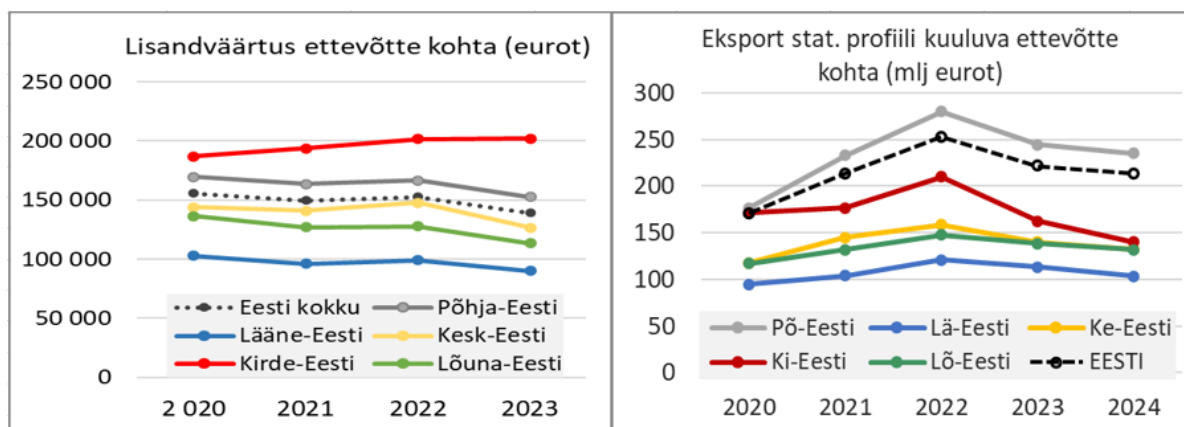
Joonis 12. Haakuvate toetusmeetmete toetuste piirkondlik jaotus (eurot elaniku kohta) võrdluses juurprobleemi seirenäitajatega

... % Eesti keskmisest		Põ-Eesti	Ke-Eesti	Ki-Eesti	Lä-Eesti	Lõ-Eesti
Seire-mõõdikud	Kodu ümbruskonda turvaliseks pidavate inimeste osatähtsus (2024)	97	102	96	110	101
	Elukeskkonnaga rahulolu, keskm. hinnang 0-100 skaalal (2024)	100	97	94	104	97
Toetus-meetmed	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2023-24	59	173	102	110	148
	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2014-22	78	131	68	104	121

2.7 Juurprobleem 7 - piirkondlikud erinevused ettevõtete konkurentsivõimes ja ligipääsus kapitalile

Joonis 13. Muutused juurprobleemi seirenäitajates 2019-2024

Ettevõtluse käekäik ja ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime on piirkondade arengu võtmetegur. Paraku on just **ettevõtluse arengunäitajate piirkondade vahelised erinevused regionaalse arengu juurprobleemide võrdluses jätkuvalt kõige teravamalt esil**. Ilmnevad suured piirkondlikud erinevused ettevõtlusaktiivsuses, ettevõtete lisandväärtuses ja tootlikkuses, ekspordis ja SKP-s hõivatu kohta, mis pärssivad eelkõige suurematest linnapiirkondadest eemale jäävate piirkondade, aga kaudselt ka Eesti majanduse konkurentsivõimet ja arengut tervikuna. Samas tuleb arvestada, et ettevõtete majandusnäitajate piirkondade vahelised erinevused suuremate linnapiirkondade ja ülejäänud maakondade võimenduvad ilmselt mõnevõrra ka statistiliselt kuna statistikaarvestus käib üldjuhul ettevõtete juriidiliste aadresside, mitte tegevuskohtade põhiseel ning ka näitajate puhul elanike või hõivatute arvu suhtes arvestatakse nende elukohti, mitte seda, kus nad tegelikult tööjõuna väärtust loovad (Tallinna ja Tartu tööjõuareaalid ületavad arvestatavalt maakonnapiire).

Just ettevõtlusarengu näitajates on piirkondade vahelised erinevused jätkuvalt kõige tuntavamad

Ettevõtete ja tööjõu tootlikkust peegeldavas SKP-s hõivatu kohta (ostujõu alusel) on Eurostati ja Eesti Statistika andmete põhjal tehtud arvutuste järgi piirkondade vahelised erinevused püsinud suuremate muutusteta, kuigi vahe Harjumaaga ei ole enam kasvanud, vaid pigem isegi kergelt vähenenud. Põhja-Eestis (Harjumaal) näitaja püsib ülejäänud Eestist selgelt kõrgem, ulatudes 2023.a ligemale 84%-ni ELi keskmisest. Teiste piirkondadega võrreldes kõrgem SKP on veel ka Kirde-Eestis (Ida-Virumaal) ja Tartumaal, vastavalt 58% ja 62% ELi keskmisest. Palju nigelam püsib näitaja aga Kagu-, Lääne- ja Kesk-Eestis, jäädes ELi keskmisest enam kui poole võrra madalamaks. Kõige madalam on näitaja Läänemaal, ulatudes vaid 38%-ni. Kui eelnevatel aastatel on Eesti piirkonnad liikunud ELi keskmisele lähemale, siis paraku näitavad 2023. aasta andmed taaskord enamike maakondade puhul (peale Harju-, Võru- ja Viljandimaa) mahajäämuse suurenemist ELi keskmisest⁶. Ka OECD riikidega võrdluses on tööjõu tootlikkus ja hinnamuutuseid arvestav SKP väljaspool meie suuremate linnapiirkondadega regioone üks madalamaid ja erinevused piirkondade vahel ühed suuremad⁷.

Sisemajanduse kogutoodang on väljaspool suuremaid linnapiirkondi ELi keskmisega võrreldes jätkuvalt väga kesine

Suured piirkondlikud erinevused ilmnevad ka ettevõtlusaktiivsuses. Kui Põhja-Eestis/Harjumaal oli 2024.a 1000 elaniku kohta 134 statistilisse profiili kuuluvat ettevõtet (v.a FIE-d) ning kõrgem ettevõtlusaktiivsus on veel Tartumaal (105), siis kõigis ülejäänud maakondades jääb vastav ettevõtlusaktiivsuse näitaja 40 (suurtööstuslik Ida-Virumaa) ja 95 (Saaremaa) vahemikku. Maakondade vaheline erinevus on püsinud viimastel aastatel paraku

Vaatamata riigisiseste erinevuste kasvule

⁶ 2023.a näitajad võivad iga-aastaste andmerekvisjonide käigus veel korrigeeruda.

⁷ The Geography of Income Inequalities in OECD Countries, OECD 2022 (WPTI tööühma töödokument); https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-regions-and-cities-at-a-glance-2022_14108660-en; OECD Regions and Cities at a Glance 2024.

ka kerges kasvutrendis – kui võrreldes 2019. aastaga on Ida-Virumaal lisandunud 1000 elaniku kohta 6 ettevõtet, siis Harjumaal tervelt 20.

Ettevõtete lisandväärtuse piirkondlikud erinevused on viimastel aastatel suurenenud, kuid mitte niivõrd ülejäänud Eesti võrdluses Harjumaaga vaid hoopiski Ida-Virumaaga, mille ettevõtete lisandväärtus on aastatel 2020-2023 kasvanud nii NUTS3 piirkondade kui maakondade hulgas ainsana kasvanud (8%). Statistikaameti andmete põhjal tehtud arvutuste järgi on ettevõtete loodud kogulisandväärtus küll kõikjal kasvanud, kuid ettevõtete arvu veelgi kiirema kasvu tingimustes on lisandväärtus ettevõtte kohta ülejäänud maakondades samal ajaperioodil vähenenud. 2023. aastaks ulatus keskmine lisandväärtus ettevõtte kohta⁸ 90 100 eurost Lääne-Eestis 202 000 euroni Kirde-Eestis (Ida-Virumaa). Maakondadest on ettevõtte kohta loodav lisandväärtus kõige madalam Hiiumaal (67 000 eurot) ja alla 80 000 euro veel ka Põlva- ja Läänemaal. Paraku on Lääne- ja Kagu-Eestis ning Jõgevamaal lisandväärtus ettevõtte kohta aastatel 2020-2023 ka kõige tuntavamalt vähenenud (17-22% jagu).

on ettevõtete lisandväärtuse ja selle kasvu poolest piirkondadest eredamalt silma paistnud just Ida-Virumaa

Eksport ettevõtte kohta on pärast 2022. aastat kõigis piirkondades hakanud vähenema ning ka erinevus Põhja-Eesti ja ülejäänud piirkondade vahel on kasvanud. Kõige enam on eksport ettevõtte kohta vähenenud samal ajal Ida-Virumaal, täiendavalt vajab analüüsi, mil määral see on tingitud 2022. aastal Vene Föderatsiooni poolt algatatud täiemahulisest sõjast Ukrainas. Maakondade võrdluses on 2024. a seisuga kaupade ja teenuste eksport ettevõtte kohta suurim Harjumaal (ca 235 000 eurot) jäädes seevastu Lääne-Eestis Hiiumaale, Saare- ja Läänemaal ning Kagu-Eestis Võru- ja Põlvamaal alla 100 000 euro (vähim Läänemaal 60 300 eurot). Vahe on maakonniti seega ligemale 4-kordne.

☹️ Lisandväärtus ja eksport ettevõtte kohta erineb maakonniti 3-4 korda ning Lääne- ja Kagu-Eesti vastav mahajäämus ülejäänud Eestist süveneb

Ettevõtete piirkonniti ebaühtlast konkurentsivõimet võimendab ka *piirkondlik ebavõrdsus ettevõtete ligipääsus investeringuteks vajalikule laenukapitalile*. Sarnaselt elukondliku kinnisvaraga on tagatisvara madal turuväärtus ning vähene likviidsus üheks piiravaks tingimuseks väljaspool suuremaid linnapiirkondi investeringuid kavandavate ettevõtjate jaoks. EIS-Kredexi ja MESi piirkondlike soodustingimustega laenu- ja käendustoodete pakkumine väljaspool suuremaid kasvukeskuseid on aidanud piirkondlikku ebavõrdsust laenukapitali ettevõtlusesse jõudmisel mõnevõrra ühtlustada. Tähelepanuväärne on seegi, et piirkondlikud erinevused ligipääsus kapitalile mõjutavad omakorda ettevõtete ligipääsu ettevõtlustoetuste tagastamatule abile.

Ka riiklikud strateegiad „Eesti 2035“ ning „TAIE 2035“ näevad ette väljaspool Harjumaad loodud SKP kasvutempo kiirenemist Euroopa Liidu keskmise suhtes⁹ ning teadusmahuka ja kõrgema lisandväärtusega ettevõtluse kasvu kõigis Eesti piirkondades. Selle saavutamiseks on vaja riigi ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika meetmete kaudu suunata rohkem ressursi ja toetuseid väljapoole suuremaid kasvukeskuseid, et Eesti areneks majanduslikult senisest võrdsemalt.

Rakendusplaani elluviimine

Juurprobleemi leevendamisesse panustanud olulisemad tegevused

- Kahe järjestikuse Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist tulenevalt on otsustatud suunata Ühtekuuluvuspoliitika fondide 2021-27.a rakenduskava alaeesmärkide *nutikam ja rohelisem Eesti ettevõtluse toetusmeetmete vahenditest vähemalt 40% väljapoole*

😊 Eesmärgiks võetud üle 40% ELi struktuurifondide

⁸ Hõlmates alates 2020.a Statistikaameti sisse viidud metoodika muutust kiki ettevõtteid põllumajanduse, tööstuse, energeetika, ehituse ja teenuste (v.a finants- ja kindlustustegevus) valdkondades.

⁹ Vastavalt „Eesti 2035“-le vähemalt 67%-ni EL27 suhtes aastaks 2035 (ostujõu pariteedi näitaja alusel).

Tallinna ja Tartu regioone. MKM-i fookuses olevate ettevõtlustoetuste määr väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi oli 2024. aastal ca 39%, meetmete elluviimiseks on kujundatud ka soodsamaid toetuse tingimusi ettevõtetele väljaspool Tallinna ja Tartut. MKM seirab koostöös EISiga pidevalt eri tegevuste edenemist ja kavandab vajadusel muudatusi eesmärgi saavutamiseks, et vajadusel et suurendada toetuste jõudmist väljapoole Tallinna ja Tartut.

ettevõtlustoetuste jõudmine väljapoole Tallinna ja Tartu linnaregioone

- MKMi tellimusel valmistati ette **uuring „Piirkondliku innovatsiooni rakendamise eeldused, võimalused ja korraldamine Eesti maakondades“**. 2025.a aprillis valminud uuring võetakse aluseks edasiste ettevõtlus- ja innovatsiooni arengut suunavate toetus- jm poliitikameetmete kujundamisel.
- Oluline panus ettevõtlusarengu piirkondlikule tasakaalustamisele on olnud **ELi ühtse põllumajanduspoliitika strateegia- ja EMKVFi rakenduskava uute põllumajanduse, kalanduse ja maaettevõtluse toetusmeetmete elluviimisel**, mis on põhiosas suunatud maa- ja rannapiirkondade ettevõtete arengule ja rakendavad soodsamaid toetuse andmise tingimusi väljaspool Tallinna linnaregiooni. *Kogukonna juhitud kohaliku arengu LEADER-meetmest* on 2024.a lõpu seisuga välja makstud 94% koguvahenditest. *Kalanduspiirkondade LEADER-meetmest* on 2025. a märtsi seisuga kohalike arengustrateegiate ettevalmistamise toetus kõigile kohalikele kalanduse tegevusrühmadele summas 254 568 eurot välja makstud ning nende alusel projektide rahastamiseks on PRIA teinud üle 5,4 milj euro toetusotsuseid. *Maapiirkondade ettevõtjate konkurentsivõime suurendamise investeeringute toetusest* oli samaks hetkeks tehtud otsused 13 projekti rahastamiseks kogusummas 1,6 milj eurot, mille abil luuakse maapiirkonnas 30 uut töökohta. 2024. aastal alustati ka investeeringutoetuste elluviimist *bioressursside väärimdamiseks ja ettevõtluskeskkonna arendamiseks ning ettevõtete teadmussiirde toetamiseks* maapiirkonnas.
- **Uue regionaalsesse ettevõtlusesse panustava toetusmeetmena** töötati välja ja alustati 2025. aasta märtsist *Ettevõtete suurinvesteeringute toetusmeetme* rakendamist. Väljaspool Harjumaad kõrgepalgalisi töökohti luues on toetusel 5% võrra kõrgem toetusmäär ning sealsetele investeeringutele antakse projektide hindamisel lisapunkte.
- **Regionaalse turismiettevõtluse arendamiseks** on MKM toetanud regionaalseid turismisihtkoha juhtimisorganisatsioonide arendustegevusi kuni 50% ulatusest tegevuste mahus, kokku ligikaudu 2 milj euroga aastas. Lisaks jätkus *Maakondlike arengustrateegiate elluviimise toetusmeetmest* taotlemisõiguse saanud regionaalsete turismiarendusprojektide elluviimine.
- **Uute ettevõtluskeskkonna arendamisele suunatud regionaalarengu toetusmeetmetena** avanes väljaspool Harjumaad ja Tartu linnapiirkonda rakendatav *Atraktiivse piirkondliku ettevõtlus- ja elukeskkonna toetusmeede*, mille esimeses taotlusvoorus toetati 19 projekti. Kõige aktiivsem toetuse kasutaja oli Lõuna-Eesti regioon, kus kasutati ainsana toetus kogu taotlusvooriga eraldatud vahendite piires.
- **Ettevõtete ligipääsu parandamiseks finantskapitalile turutõrkepiirkondades** jätkus soodusintressi ja EIS-i lisagarantiiga *regionaallaenu rakendamine ettevõtjatele* väljaspool Harju- ja Tarumaad olukorras, kus ettevõtjal puudub pangale vajalik omaosalus või tagatisvara.
- **Jätkati Maaelu Edendamise Sihtasutuse (MES) omakapitalist ja ELi fondide rahastamisvahenditest laenude ja käenduste andmine maamajanduse ettevõtjatele.**

😊 Olulist tuge ettevõtluse piirkonniti ühtlasemale arengule on andmas ÜPP ja EMKVFi 2021-27.a strateegiakavade maapiirkondadele suunatud toetusmeetmed

😊 ELi õiglase ülemineku jt fondidest on avatud üle 200 milj euro ulatuses uusi toetusmeetmeid piirkondade ettevõtlusarengu toetamiseks

2024. aastal sõlmis MES 243 *käenduslepingut* tagatistega 30,4 milj euro ulatuses, mis võimaldas maapiirkondade ettevõtjatel saada pankadest laene kokku 51,4 milj euro ulatuses. Lisaks sõlmis MES 268 uut *laenulepingut*, mille raames tegid maapiirkonna ettevõtted investeeringuid 13,8 miljoni euro eest. *Eesti maaelu arengukava rahastamisvahendi sihtfondist* sõlmiti 2024. aastal 25 uut laenulepingut summas 2,7 miljonit eurot.

😊 Väljastati EIS-i ja MES-i soodustustingimustel regionaallaene ja käenduseid ettevõtjatele turutõrkepiirkondades (sh MESi omi ligemale 100 milj euro ulatuses)

- **Maakondlike arenduskeskuste (MAK-d) võrgustiku korraldamine ja ettevõtlusnõustamise toetamine** liikus hiljuti MKM-lt üle REMi koordineerimisele. 2024. a kinnitati MAK-dele suunatud *VKE-de nõustamise ning VKE töötajate oskuste arendamise toetusmeetme* toetuse andmise tingimused. Meetme toetus 6 aastaks on 12,5 milj eurot, mille maakondade vahelises jaotuses eelistati suuremate ettevõtluse arengu väljakutsetega piirkondi.
- Ka **TAIE nutika spetsialiseerumise ressursside väärindamise jm fookusvaldkondade teekaardid** on seotud piirkondliku ettevõtluse edendamisega. 2024. a alustati teekaartide alusel temaatiliste TA-programmide toetusmeetme elluviimist, mille esimeses taotlusvoorus rahastati kokku 48 uurimisprojekti 7 nutika spetsialiseerumise fookusvaldkonnas.
- **Tehti ettevalmistusi „kohaliku kasu“ täiendavate motivatsioonimehhanismide loomiseks, millega leevendada takistusi kohalikul tasandil suurarendusteks ja -investeeringuteks.** Aastal 2024 avalikustati *maapõueseaduse ja keskkonnatasude seaduse muutmise väljatöötamiskavatsus*, millega kavandatakse kehtestada ka eraomandis oleva maavara kaevandamise eest tasu ja töötatakse välja kaevandamise mõjualas asuvatele elanikele kohaliku kasu instrument.
- **Ettevõtete taastuenergia kasutamise võimalusi on suurendanud** meetmete tööstusalades taastuvelektri tootmiseseadmete kasutuselevõtu hoogustamine ja elektrivõrgu tugevdamise programm taastuenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ja kliimamuutustega kohanemiseks, millest viimase fookus on suunatud piiratuma võrguvõimsusega Lääne-Eestile.

😊 Tehti ettevalmistusi ettevõtlus-investeeringute kohapealseid takistusi leevendavaid „kohaliku kasu“ instrumentideks

- **Kagu-Eesti tegevuskava 2030** elluviimisse panustas oluliselt *Kagu-Eesti ettevõtluse arengu toetusmeetme* elluviimine. 2024. aasta lõpu seisuga on meetmest toetust saanud 40 projekti Kagu-Eesti maakondades toetussummas 1,9 miljonit eurot.
- Käivitus Võrumaa Haridus- ja Tehnoloogiakeskuse projekt „*Kagu-Eesti ettevõtluse ökosüsteemi arendamine*“, milles arendatakse koostöös Võrumaa Arenduskeskuse, Kagu-Eesti Innovatsioonikeskuse ja Kagu-Eesti Puiduklastriga piirkonna ettevõtete tootearendust, innovaatilisi tootmislahendusi ja õpet.

- Regionaal- ja põllumajandusministeerium jätkas ettevõtluse konkurentsivõime kasvatamisele suunatud **Ida-Virumaa programmi toetustega**. Toetusmeetmete *Ida-Virumaa ettevõtjate arengu, ekspordialase ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtt; Ida-Virumaa ettevõtlust edendavate spordi- ja kultuuriürituste toetus* ja *Viru filmifondi riiklikuks kaasfinantseerimiseks* kaudu on toetatud 2025. a alguse seisuga arendustegevusi enam kui 765 000 euro ulatuses. Jätkus ka *äri- ja startup-inkubaatorite ja iduettevõtluse toetusmeetme* elluviimine, 2024. aastal anti toetust 11 organisatsioonile ja tegevuse algusest on registreeritud Ida-Virumaal 26 uut iduettevõtet.
- **Ida- Virumaa tegevuskava** elluviimise ja piirkonna arengu seisukohast olulise mõjuga tegevustena avanesid mitmed HTMi ja MKMi koordineeritavad **ÕÜF-i toetusmeetmed** Ida-Virumaa ettevõtluskeskkonna arendamiseks põlevkivienergeetikalt süsinikuneutraalsemale majandusele üleminekul.

Tegevuste elluviimisel esinenud puudused

- Mõningaid puuduseid on olnud **Kagu-Eesti ja Ida-Virumaa tegevuskavasid** puudutavate ettevõtlusarengu suunaliste tegevuste elluviimisel uute ettevõtlustoetuste väljatöötamise osas. Kagu-Eestile ja Ida-Virumaale soodsamate sekkumismäärade vm erisuste kasutamine on nendes jäänud liiga väheks sealse ettevõtluse arengu järele aitamiseks.

Toetusmeetmete panus

Ettevõtlusarengu ja innovatsiooni toetusmeetmete vahendeid on rahvaarvu suhtes jõudnud RETKi jõustumise järgsel perioodil aastatel 2023-24 selgelt kõige rohkem Ida-Virumaale (ca 4 korda enam kui Eestis keskmiselt), milles kajastub tugevasti Õiglase ülemineku fondi mõju. Tunduvalt vähem toetuseid on jõudnud paraku samuti tagasihoidlikumate majandusarengu näitajatega Lääne- ja Lõuna-Eesti piirkondadesse (veerandi jagu Eesti keskmisest või alla selle). Maakondadest on toetusotsuste alusel Lääne- ja Valgamaale jõudnud esialgu riigi keskmise suhtes aga vaid vastavalt 9 ja 16% vastavate meetmete toetustest. Allapoole keskmist on ettevõtlus- ja innovatsiooni valdkonna toetusmeetmete vahendeid jõudnud samas ka kõige konkurentsivõimelisema ja kiiremini kasvava majandusega Põhja-Eestisse.

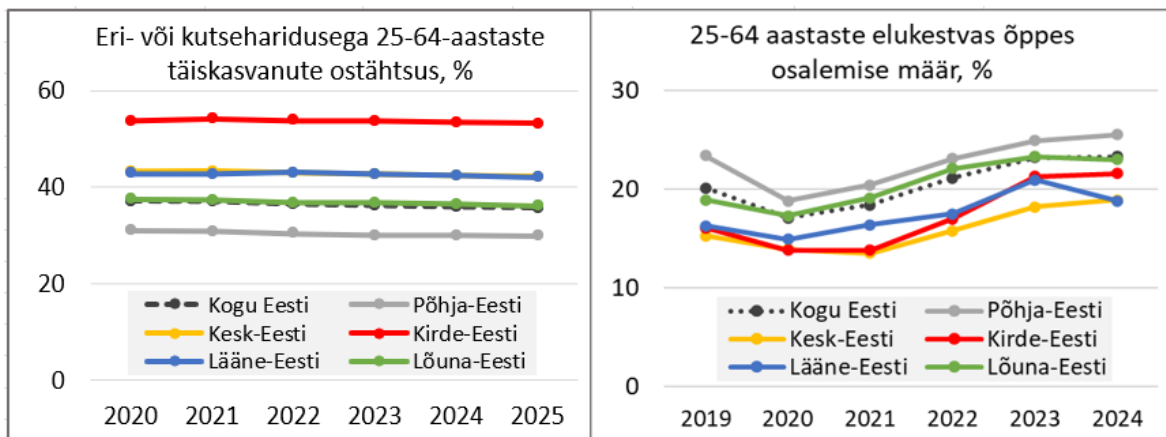
Võrreldes RETKile eelnenud pikema perioodi toetuste jaotusega aastatel 2014-2022 on toetused paaril viimasel aastal jagunenud piirkonniti tunduvalt ebaühtlasemalt, kuid siin tuleb arvestada Õiglase ülemineku fondi rakendamisega Ida-Virumaal ning uue perioodi ELi ühtekuuluvuspoliitika fondide meetmete elluviimise algfaasiga, mistõttu võib meetmete vahendite hilisemas koguajaotuses tulla ette veel olulisi muutuseid.

Joonis 14. Haakuvate toetusmeetmete toetuste piirkondlik jaotus (eurot ettevõtte kohta) võrdluses juurprobleemi seirenäitajatega

... % Eesti keskmisest		Põ-Eesti	Ke-Eesti	Ki-Eesti	Lä-Eesti	Lõ-Eesti
Seire-mõõdikud	SKT hõivatu kohta EL27 keskmisest (%), PPS alusel (2024)	125	66	69	85	81
	Ettevõtete arv (v.a FIE-d) 1000 elaniku kohta (2024)	195	109	58	130	118
	Ettevõtete (20+ hõivatuga) lisandväärtus ettevõtte kohta (2024)	110	91	145	65	81
	Kaupade ja teenuste eksport (tuhat eurot) ettevõtte kohta (2024)	110	62	66	49	62
Toetus-meetmed	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest 2023-24	71	83	414	50	60
	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest 2014-22	83	91	108	102	131

2.8 Juurprobleem 8 - piirkondlikud erinevused ettevõtjatele vajalike oskustega tööjõu kättesaadavuses

Joonis 15. Muutused juurprobleemi seirenäitajates 2019-2023

Piirkondliku ettevõtluse konkurentsivõimele ja loodavale lisandväärtusele on vajalik piisava hariduse ja kvalifikatsiooniga tööjõu kättesaadavus või võimalused seda enda jaoks koolitada. On oluline, et tööjõu erialane haridus piirkonnas ühtlasi võimalikult hästi sealse ettevõtluse valdkondliku struktuuri ja oskuste vajadusega, võimaldades leida ühelt poolt piirkonna ettevõtetel vajalike oskustega tööjõudu ning teiselt poolt sealsetel inimestel oma võimetele väärilist tööd.

Eri- või kutseharidusega tööealiste osatähtsus¹⁰ on püsivalt kõige kõrgem Kirde-Eestis (Ida-Virumaal), püsid viimastel aastatel üle 53% määra. Kõige madalam on vastav osatähtsus seevastu Põhja-Eestis/Harjumaal ning maakondadest ka Tartumaal, jäädes 30% kanti. III-taseme haridusega noorte tööealiste osatähtsuses¹¹ on aga olukord vastupidine – enim leidub kõrgemalt haritud nooremapoolset tööjõudu, mis on eriti oluline teadmismahukama ettevõtluse arengule, Põhja-Eestis/Harjumaal (osakaaluga üle 50%) ja Tartumaal (ca 47%). Seevastu Kirde-Eestis, aga ka Kesk- ja Lääne-Eestis vaid alla 30% (Lääne- ja Raplamaal ka alla 24%). Paraku on piirkondade vahelised erinevused selle tööturul hinnatud haridusega tööjõu segmendis olnud pärast 2020. aastat ka kerges kasvutrendis.

Elukestvas õppes osalemine on kõigis Eesti piirkondades viimastel aastatel võrdlemisi järjepidevalt kasvanud. NUTS3 piirkondade vahelised erinevused püsivad küll nähtavad kuid ei ole märkimisväärselt suured. Kui Lõuna- ja Põhja-Eestis küündib viimase 4 nädala kestel elukestvas õppes osalenud 25-64 aastaste osatähtsus 23-26%-ni, siis Lääne- ja Kesk-Eestis

☹️ Ettevõtluse arengut toetava tööjõu ja oskuste kättesaadavus on jätkuvalt kesisem väljaspool suuremate linnapiirkondadega regioone

¹⁰ Siin arvestatud Statistikaameti andmeil 25-64 aastaseid, kel on omandatud kutseharidus põhihariduse baasil või omandamisel, kutsekeskharidus, kutseharidus keskhariduse baasil või keskeriharidus keskhariduse baasil

¹¹ Arvestatud 25-34 aastaseid, kel on omandatud kõrgharidus või keskeriharidus keskhariduse baasil.

jääb see allapoole 20% taset. Viimastel aastatel on teistest kiiremat kasvu elukestvas õppes osalemises märgata just Ida-Virumaal, mis sealset kõrgemat (struktuurset) tööpuudust arvestades on positiivne trend. Ida-Virumaal, mõnevõrra vähem ka Lääne-Eestis ning Valga- ja Võrumaal, on kattuvus töötajate ja vakantsete töökohtade profiili vahel piirkondadest kõige väiksem¹². Arvestades õiglase ülemineku fondi toel avanevaid täiend- ja ümberõppe võimalusi ning põlevkivisektori ümberkorraldusi maakonnas, võib oodata senise kasvutrendi jätkumist ka järgmistel aastatel. Samas murettekitavam on viimastel andmetel toimunud elukestvas õppes osalemise langus Lääne-Eestis.

Rakendusplaani elluviimine

Juurprobleemi leevendamisesse panustanud olulisemad tegevused

- **Piirkondade ettevõtjatele vajaliku tööjõu kättesaadavust on aidanud parandada Töötukassa tööturukoolitused ja toetus tööandjatele tööjõukoolitusteks.** 2024. aastal osaleti Töötukassa oskuste arendamiste teenustel üle Eesti kokku enam kui 45 000 korral. Ettevõtjate vajadustele vastava tööjõu ettevalmistamist on aidanud tagada ka kutseõppeasutuste koostöö õppekavade arendamisel kohalike tööandjatega, Töötukassa esindustega, MAK-de jt osapooltega.
- **Alustati kutsehariduse reformi ettevalmistamist,** mille ülesanne on tagama kutsehariduse suurema atraktiivsuse, efektiivsema korralduse ja kvaliteetsema väljundi majandusse. Kutseõppe pakkumine viiakse OSKA raportite põhjal kooskõlla tööjõuturu vajadustega, koolidele antakse suunised õppekavade ja õppekohtade arvu korrigeerimiseks ja korrastatakse koolidevahelist spetsialiseerumist. Pilootidena luuakse esimesed piirkondlikud hariduskeskused kui ühiseid õppekavasid pakkuvad ühendõppeasutused kutsekoolide ja gümnaasiumide baasil.
- **Ülikoolide regionaalsete kolledžite panust piirkondade ettevõtete arengus ja tööjõu ettevalmistamisel** on aidanud kindlustada HTM-i avalik-õiguslikele ülikoolidele ning riigi rakenduskõrgkoolidele antav 1,6 mln eurone täiendav sihttoetus kõrgharidusõppeks regionaalsetel õppekohtadel. Jätkuvalt on pikemaajaliste muutuste saavutamiseks vaja kindlustada regionaalsete kolledžite püsivam rahastus, sh kõrgharidusõppe kõrval muude regionaalarengus olulistele ülesannetele (eriti TA teenused ettevõtetele ning tööjõu täiend- ja ümberõpe). Ida-Virumaal on aidanud seda tagada ka vastava ÕÜFi toetusmeetme elluviimine, mille eesmärk on toetada piirkonnas asuvate ülikoolide regionaalsete kolledžite TA teenuste ja taristu pakkumist Ida-Viru ettevõtete kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste arendamisel.
- **Ettevõtete tööjõuvajaduse piirkondlikku prognoosivõimekust** on aidanud parandada OSKA tööjõuvajaduse prognoosi andmemudeli arendamine uute andmeallikatega, sh EMTA töötamise registri andmetega, mis võimaldavad senisest adekvaatsemalt analüüsida valdkondade tööhõivet ka piirkondlikul (NUTS3/maakond) tasandil. Piirkondliku tööjõuvajaduse prognoosimise moodul on kavas välja töötada 2025-26 Ida-Virumaa näitel seoses õiglase ülemineku protsessiga. Operatiivsemat ülevaadet piirkondlikust tööjõuvajadusest annab jätkuvalt ka Töötukassa regionaalse tööjõubaromeetri kaudu.

😊 Alustasid uued ÕÜF-st rahastatavad toetusmeetmed Ida-Virumaal tööjõu ümberõppeks põlevkivisektorist väljumisel

😊 Valmistati ette kutseharidusreformi ja esimeste piirkondlike hariduskeskuste loomist

😊 Ülikoolide ja rakendus-kõrgkoolide regionaalsete õppekohtade sihttoetus ja ÕÜFi toetusmeetmed on kindlustanud kõrgharidusõpet ja tuge ettevõtete TA-le piirkondades

¹² OECD 2025, *Strengthening place-based regional development policy in Estonia*.

- **Ida-Virumaa tegevuskava** elluviimisesse on panustanud **tööturu kohandamiseks põlevkivisektori kokku tõmbumisega** ette valmistatud uute ÕÜF-st rahastatavate toetusmeetmete avanemine, sh:
  - *täiendkoolituse mahu suurendamiseks ja uute tasemeõppe õppekavade loomiseks kutse- ja kõrghariduses, millest toetati 2024.a ligemale 1300 täiskasvanu täiendkoolitust 78 erineva koolituse raames;*
  - *põlevkivisektori töötajate tööle asumise ja oskuste arendamise toetus.*

☹️ Pärast piirkondliku töökoha loomise ja üüriklamute toetusmeetmete katkemist vajavad vastavad toetusvajadused uuesti ülevaatamist

Tegevuste elluviimisel esinenud puudused

- *Üüriklamute rajamise toetusmeetme jätkamine töö- ja tööjõuvajaduste paremaks rahuldamiseks piirkondades takerdus, kuna ei jõutud kokkuleppele vajaliku rahastuse saamisel 2025. a riigieelarvust. Jätkuvalt on otsitud üürimajade rajamise toetamiseks ka sobivaid vahendeid välisabi- ja riiklikust sotsiaalkindlustusfondist.*

- **Kagu-Eesti ja Ida-Virumaa tegevuskavade** elluviimisesse panustanud tegevustest on paar aastat varem peatatud REACT-EU vahendite lõppemisel *piirkondliku töökoha loomise toetus* nii Kagu-Eestis kui ka Ida-Virumaal. Palgatoetuste süsteemi ümbervaatamisel 2025. aastal on vaja uuesti hinnata Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti ning muude suurema tööpuudusega piirkondade vajadusi sarnaste instrumentide järele.

Toetusmeetmete panus

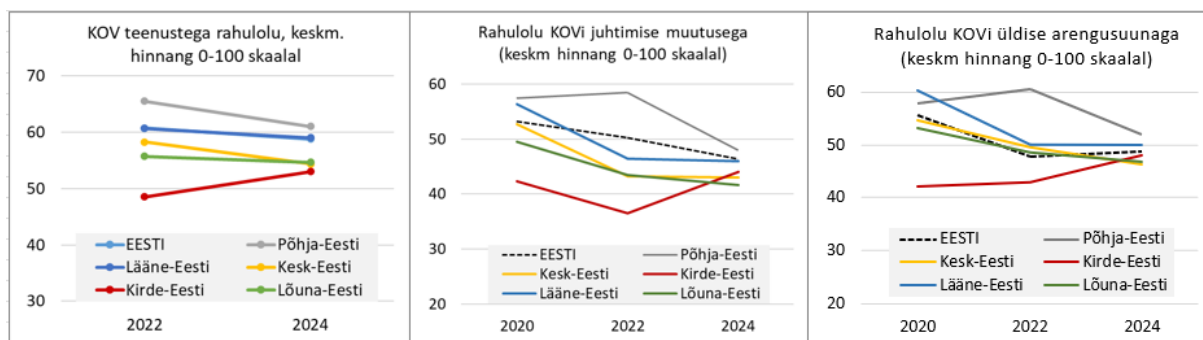
Vaadates tööjõu ja selle oskuste arendamisele suunatud *toetusmeetmete vahendite regionaalset jaotust* aastatel 2023-2024, on näha, et ülekaalukalt kõige enam nende meetmete toetusvahendeid on elaniku kohta jõudnud koos Õiglase ülemineku fondi meetmete avanemisega Ida-Virumaale (üle 6 korra enam riigi keskmisest näitajast). Selle taustal on tööjõuolukorra piirkondlikku ebavõrdsust leevendav mõju teiste piirkondade jaoks RETKi eelse pikema perioodiga (2014-2022) võrreldes vähenenud, kuigi jätkuvalt on tunduvalt väiksem osa toetustest elaniku kohta (vaid ca 25% riigi keskmisest) jõudnud ka Harjumaale, kus parima hõiveolukorra tõttu on vajadus tööturu konkurentsivõimet tõstvate sekkumiste järele kõige väiksem.

Joonis 16. Haakuvate toetusmeetmete toetuste piirkondlik jaotus (eurot ettevõtte kohta, v.a FIE-d) võrdluses juurprobleemi seirenäitajatega

... % Eesti keskmisest		Põ-Eesti	Ke-Eesti	Ki-Eesti	Lä-Eesti	Lõ-Eesti
Seire-mõõdikud	Eri- või kutseharidusega täiskasvanute (25-64) osatähtsus (2024)	83	117	148	118	101
	25-64 aastaste elukestvas õppes osalemine viimasel 4 nädalal, % (2024)	109	81	93	81	99
Toetus-meetmed	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2023-24	25	15	663	63	68
	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2014-22	29	127	77	179	176

2.9 Juurprobleem 9 - KOV-de piirkonniti erinev finants-, arendus- ja teenuste osutamise võimekus

Joonis 17. Muutused juurprobleemi seirenäitajates

Kohalike omavalitsuste haldus- ja arendusvõimekuse olukorda eri piirkondades peegeldab hästi kohaliku kogukonna rahulolu oma kodumavalitsuste juhtimisega ja arenguga ning kohalike avalike teenustega. Ka „Eesti 2035“ strateegia näeb riigi olulise arenguvajadusena ette, et **igale inimesele peavad kõik avalikud teenused olema elukohast olenemata kättesaadavad ja kvaliteetsed füüsilises ruumis või digitaalsetena.**

Elanike rahulolus KOV teenustega¹³ on piirkondade vahel erinevused võrreldes kahe aasta taguste hinnangutega vähenenud – kui keskmisest selgelt kõrgem rahulolu on Põhja-Eestis/Harjumaal ja Lääne-Eestis (keskmiselt 61 ja 59 punkti 100-st), siis kõige vähem ollakse kohalike avalike teenustega rahul Kirde-Eestis/Ida-Virumaal (53 punkti). Maakondadest on kõige madalam KOV teenustega rahulolu Pärnu ja Järva maakonnas, keskmiselt 48 punkti. Kui enamikes maakondades on rahulolu 2 aasta taguste hinnangutega võrreldes vähenenud (enim Pärnumaal 12%-punkti), siis 5 maakonnas on trend olnud ka vastupidine (kõige enam on rahulolu paranenud Saaremaal 7%-punkti ja Ida-Virumaal 4,5 %-punkti). Omavalitsuste lõikes varieerub keskmine rahulolu väga suures ulatuses - 84 punktist Muhu vallas vaid 38 ja 39 punktini Lääneranna ja Põlva vallas. Väga madal rahulolu on veel Ida-Virumaal Narva ja Kohtla-Järve linnas keskmiselt 45 punktiga 100-st.

☹️ rahulolu muutustega KOVi juhtimises ja arengus on suuremate regioonide lõikes tasandunud, kuid eri KOV-de lõikes ülisuur

Vähenenud on piirkondlikud erinevused ka rahulolus omavalitsuse juhtimise muutustega, millega on inimesed nii 2024.a kui ka kahe varasema minuomavalitsus.ee rahuloluküsitluse järgi kõige rahulolevamad Põhja- ja Lääne-Eestis (keskmiselt vastavalt 48 ja 46 punkti 100-st). Samas võrreldes kahe aasta taguse olukorraga on Põhja-Eestis rahulolu kõige enam kahanenud, seevastu Kirde-Eestis kasvanud. Maakondadest on rahulolu kõige kõrgem Saaremaal (60 punkti) ja kõige madalamale langenud Pärnumaal (33 punkti). Üksikute omavalitsuste võrdluses kõigub keskmine rahulolu 2024.a küsitlustulemuste järgi koguni 22 punktist Lääneranna (tõenäoliselt suures osas seotud Metsküla kooli sulgemisotsusega) ja Põlva vallas kuni 79 punktini Muhu vallas.

Sarnased regionaalsed erinevused ja muutuste mustrid tulevad esile ka rahulolus kodumavalitsuse üldise arengusuunaga. Taaskord on rahulolu suurem Põhja- ja Lääne-Eestis (keskmiselt 52 ja 50 punkti 100st) ja madalaim Kesk-Eestis (46 punkti). Piirkondade vahelised erinevused on seejuures mõnevõrra tasandunud. Üksikute maakondade lõikes on kõige madalam rahulolu 2024. aastaks Järva- ja Pärnumaal (keskmiselt 41-42 punkti) ning Lõuna-Eestis väljapool Tartu- ja Võrumaad (keskmiselt 42-45 punkti vahemikus). Kõrgeim rahulolu on keskmiselt 62 punktiga seevastu Saaremaal. Kohalike omavalitsuste lõikes varieerub keskmine rahulolu aga 24 punktist Lääneranna vallas kuni 81 punktini Muhu vallas.

¹³ Rahulolu 2022.a ja 2020.a võrdluses tuleb arvestada erinevustega küsitluste meetodikas. Mõlema aasta hinnangud on teisendatud ühtsele alusele 0-100 punkti skaalale. Seetõttu tuleks jooniste põhjal teha järeldusi üksnes piirkondade vaheliste erinevuste, mitte nendes 2 aasta vahel toimunud muutuste kohta. Märkus puudutab ka teisi elanike rahulolu hindamisel põhinevaid seiremõõdikuid RETKi juurprobleemide 3, 4, 5, 6 ja 9 all. NUTS3 piirkondade puhul on arvatud vastavate maakondade keskmiste rahulolunäitajate aritmeetiline keskmine.

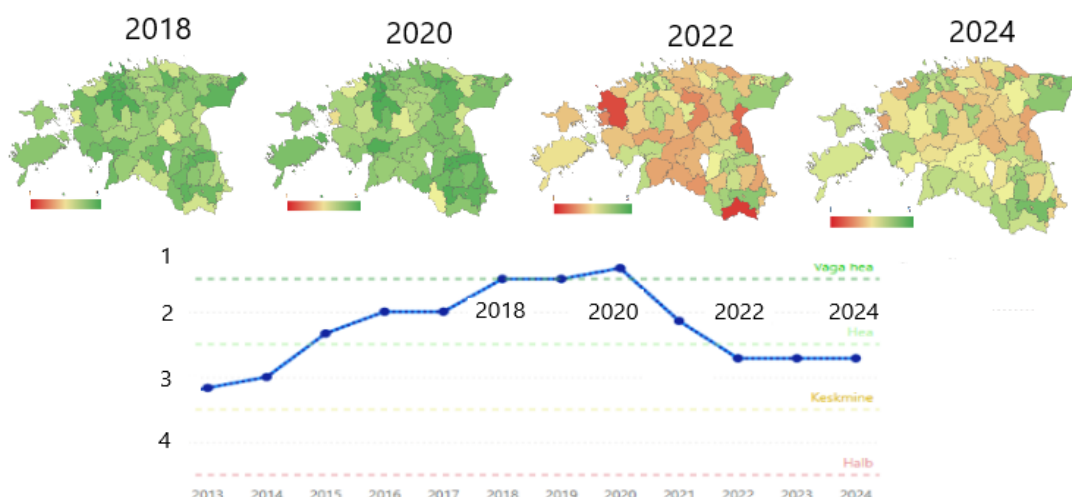
Seejuures on tähelepanuväärne, et **elanikkonna usaldus nii kohaliku omavalitsuse kui ka Vabariigi Valitsuse vastu on Ida-Virumaal tunduvalt madalam kui mujal Eestis**. Näiteks KOV institutsiooni usaldas 2024.a detsembris vaid 35% Ida-Virumaalasi, samal ajal kui Eestis keskmiselt küündis usaldus 59%-ni¹⁴, mis peegeldab paraku ka suuremat avaliku võimu vastaste meeleolude ja julgeolekuohu riske ning vastuvõtlikkust Venemaa vaenulikule mõjutustegevusele selles piirkonnas.

☹️ KOV-de madal finantsautonoomia on loonud vajaduse riigi sekkumiste järgi omavalitsuste finantsvõimekuse (ühtlasemaks) suurendamiseks

Pärast 2020. aastat on kohalike omavalitsuste finantsolukord muutunud pigem keerulisemaks ja KOV võlakohustuste maht kasvanud. Pärast 2022. aastat on see stabiliseerunud suhteliselt kõrgel tasemel. Halvenenud finantsolukord pärsib omakorda omavalitsuste investeerimisvõimekust ja suutlikkust viia ellu arendusprojekte nii puhtalt omavahendite kui ka toetusmeetmete kaasfinantseerimise kaudu. Kuigi mitmetes omavalitsustes on finantsolukorra indeks 2024. aastaks kahe aasta tagusega võrreldes ka paranenud, on lõhe erinevate omavalitsuste tulude vahel taas kasvamas. Haldusreformi tulemusel kahanes suurima ja väikseima tuluga omavalitsuste tulubahe ühe elaniku kohta poole võrra, nüüdseks on see aga taas jõuliselt kasvanud. Lahknemise põhjuseks võib olla nii ühinemistoetuste lõppemine kui ka piirkondlikult erinev majandusareng, mis toob rohkem tulumaksutulu eelkõige majanduslikult aktiivsemates piirkondades.

Joonis 18. Muutused KOV-de finantsolukorras 2018-2024

(Allikas: <https://minuomavalitsus.ee/omavalitsuste-finantsolukorra-indeks>)

Suuresti ebaühtlasest maksulaekumisest põhjustatud *piirkondlike erinevusi omavalitsuste finants- ja investeerimisvõimekuses* on jätkuvalt ühtlustatud tasandusfondiga, milles on arvestatud piirkonna demograafiast ja muudest näitajatest tulenevaid erinevusi omavalitsuste kuluvajaduses. Vajadust riikliku sekkumise järgi KOV-de finantsvõimekuse ühtlustamiseks suurendab ka asjaolu, et Eesti on jätkuvalt ühe piiratuma KOV finantsautonoomia ja detsentraliseeritusega riike, kus omavalitsuste tulubaas sõltub peamiselt riigilt saadud toetustest ning omavahendeid kohaliku ja regionaalse arengu investeeringuteks napib. 2023. aastal olid Eesti omavalitsused OECD riikide võrdluses kõige väiksema kohalike maksutulude ja kõige kõrgema väliste toetuste osakaaluga. Aasta varem moodustasid 88% KOV tuludest riiklikud toetused võrreldes OECD riikide keskmise 40%-ga

¹⁴ Allikas: https://riigikantselei.ee/uuringud?view_instance=0&current_page=1

ning KOV-sektori kulud (sh investeeringud) moodustavad kogu valitsemissektori kuludest vaid 24%, samal ajal kui OECD riikides keskmiselt 40%¹⁵.

Mitmed uuringud ja eri riikide kogemused näitavad, et sisuline detsentraliseerimine ja suurem finantsautonoomia suurendab riigivalitsemise tõhusust ja avalike teenuse kvaliteeti ning on positiivses korrelatsioonis riikide SKT suurusega. Parema tasakaaluni kodanike ootuste ja KOVide pakutavate teenuste osutamise ja elukeskkonna arendamise vahel saab jõuda eelkõige kohaliku finantsautonoomia suurendamise kaudu. Eriti pärast seda, kui varasema hoogsa majanduskasvu perioodile omane kiire avaliku sektori tulude kasv ja ELi välistoetuste laekumine on kahanemas¹⁶. See mõjutab omakorda erinevalt omavalitsuste teenuste osutamise kvaliteeti ja võimekust.

Rakendusplaani elluviimine

Juurprobleemi leevendamisesse panustanud olulisemad tegevused

- Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi koostöös omavalitsuste, ministeeriumite ja ekspertidega viidi läbi revisjon **KOV korralduse ja koostöö lihtsustamiseks**. Muudatuste jõustamine on plaanis kohalike omavalitsuste korralduse seaduse jt seaduste muutmise seaduse eelnõu kaudu, mis ootab Vabariigi Valitsuse istungile saatmist.
- **Kohalike omavalitsuste haldusvõimekuse edasiseks tugevdamiseks** tegi VV Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi ettevalmistatud memorandum põhjal regionaal- ja põllumajandusministrile ülesandeks esitada riigi eelarvestrateegia 2026–29 koostamisel ettepanek KOV-de ühinemise soodustamise kohta. Valmistati ette ka ühinemistoetuse taastamist ettenägev seaduseelnõu.
- **Omavalitsuste teenistujate võimekuse edendamisel** jätkus KOV-de personaliarendustegevuste tegevusplaani elluviimine. Eri ministeeriumid viisid lisaks läbi hulgaliselt koolitusi-nõustamisi, juhendmaterjalide ja uuringute koostamisi ning võrgustikutegevusi oma vastutusvaldkondades KOV-töötajate pädevuse kasvatamisel.
- **Omavalitsuste piirkondliku arendusvõimekuse tugevdamisel** viidi läbi toetusmeetme *Kohaliku ja regionaalse arendusvõimekuse tõstmine* taotlusvoor, millest toetati KOV-de ja maakondlike arenduskeskuste alusuuringuid jm ettevalmistavaid tegevusi piirkondlike arendusprojektide ettevalmistamiseks. Lisaks korraldati meetmest 10 kesket arenguprogrammi KOV-de ja maakondlike arenguorganisatsioonide töötajatele. Samuti toetati välja *toetusmeede KOV-de võimestamiseks roheliste investeeringute tegemisel*, millest toetati KOV-e tuuleenergeetika arendamisega seotud planeeringute ettevalmistamisel (2025.a märtsi seisuga oli toetust saanud 25 KOV-i).
- **Kohalike omavalitsuste finantsvõimekuse ühtlustamiseks ja finantsautonoomia tugevdamisel** valmistati Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumis (REM) ette ja võeti Riigikogu poolt 2024.a juunis vastu *maamaksu seaduse muudatused*, mille alusel suureneb kohalike omavalitsuste otsustusvõimalus elamumaa ja maatulundusmaa maamaksu määra kehtestamisel varasemalt 0,5% protsendilt kuni ühele protsendile maa maksustamishinnast. Samuti valmistati ette ettepanekud võimaldamaks KOVdel rakendada *kohaliku kasu instrumenti* päikeseparkide ja hoonete arendamisele ning

😊 Ministeeriumid osutasid laialdaselt tugitegevusi oma vastutusalas KOV teenistujate võimekuse edendamiseks

😊 Valmistati ette lahendusettepanekud KOV-de finantsvõimekuse ja -autonoomia tugevdamiseks, KOV koostöö ja haldusvõimekuse tugevdamiseks

¹⁵ OECD 2025, *Strengthening place-based regional development policy in Estonia*

¹⁶ Arenguseire Keskus 2025, *Kohalike avalike teenuste kättesaadavuse tulevik. Trendid ja stsenaariumid aastani 2050*

valitsuskabinet pani REM-i ülesandeks koos teiste ministeeriumiga töötada välja selleks vajalikud seaduseelnõud.

Siseministeerium panustas laialdaselt kohaliku kriisijuhtimise ja turvalisuse võimekuse tugevdamisse

- **KOV-de turvalisuse ja kriisijuhtimise valmiduse tõstmiseks** on Siseministeerium kavandanud aastateks 2025-27 KOV-dele ligemale 9500 eurose iga-aastase sihtotstarbelise tegevustoetuse nende kriisivõimekuse suurendamiseks, sh kriisiõppuste korraldamiseks, kriisiplaanide koostamiseks ning koostöö korraldamiseks riigiasutustega kriisideks valmisoleku ja elanikkonnakaitse küsimustes. Jätkus ka omavalitsuste *turvalisuse arenguprogrammi elluviimine* võimestamaks KOVe ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundajana ning turvalise ruumiloome põhimõtete rakendamisel avaliku ruumi planeerimisel.
- Jätkus **minuomavalitsus.ee KOVde teenuste ja arengu seire veebirakenduse edasiarendus**. Viidi läbi järjekorras kolmas elanike rahulolu seireuuring, mille tulemused liidestati portaaliga 2025.a alguses. Samuti viidi läbi teenuste aeg-ruumlise kättesaadavuse analüüs ja töötati välja vastav veebirakendus, mis liidestatakse Maa- ja Ruumiameti ja minuomavalitsus.ee veebilehtedega. Minuomavalitsus.ee mõõdikud on leidnud laialdast kasutust omavalitsuste ja riiklikes arengu- ja planeerimisprotsessides ning valdkondlike toetusmeetmete väljatöötamisel.
- **KOV-de IKT ja digi-teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamisel** toetati kesksetest Justiits- ja Digiministeeriumi digiühiskonna arengu toetusmeetmetest KOV-de digitaalsete platvormide, küberturvalisuse ja kasutajakesksuse arendamist, viidi läbi hange KOV digipädevuse koolitusprogrammi korraldamiseks ning jätkati koostöös RIA-ga E-ITS veebinaride ja mentortoega omavalitsustele. ELVL-i *IKT Kompetentsikeskuse* tegevust toetati ka riigieelarve vahenditest. Samuti valmistati 2024. a ette *planeeringute menetlemise infosüsteemi arendustööd*, milles KOV-d saavad pärast valmimist hallata ja menetleda oma planeeringuid täielikult digitaalsena.

Täiustati KOV teenuste ja arenguseire veebirakendust *minuomavalitsus.ee*, uute rahulolu- ning teenuste ligipääsetavuse ja teenustasemete andmetega

MKMi ja ReMi meetmete panustati KOV-de digivõimekuse suurendamisse

- **Ida-Virumaa tegevuskava 2030** tegevustest alustati 2024.a detsembrist projekti soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste edendamise koolitus- ja tugisüsteemi väljaarendamiseks.

- **Kagu-Eesti tegevuskava 2030** elluviimisse on panustanud Sotsiaalse Innovatsiooni Labori läbiviidud koolitused, mentorlus ja infoseminarid Kagu-Eesti piirkonnas sotsiaalteenuste kvaliteedi tõstmiseks. Valmistati ette ka toetusvoor sotsiaalteenuste arendamiseks, milles on kõigil piirkonna omavalitsusel võimalus 2025.a algusest osaleda.

Tegevuste elluviimisel esinenud puudused

- **Senised sammud KOV-de motivatsiooni ja võimekuse suurendamisel ettevõtluskeskkonna arendamisel on jäänud vähemõjusaks.** Enamus valitsuskabinetile koostatud ettepanekutest peale KOVdele maa ettevõtluse arendamiseks üleandmise lihtsustamise ei ole jõudnud seni lahendusteni, sh juriidilise isiku tulumaksu osaliseks suunamiseks töökohtade arvu alusel kohalike omavalitsuste tulubaasi. Omavalitsuste praeguse rahastamissüsteemi tõttu saavad KOV-d ettevõtluse arengust jätkuvalt vähe otsest kasu, mis ei motiveeri neid sellega jõulisemalt tegelema.

Sammud KOV-de võimekuse ja motivatsiooni tugevdamiseks ettevõtluse arendamisel on

Toetusmeetmete panus

jäänud
pinnapealseteks

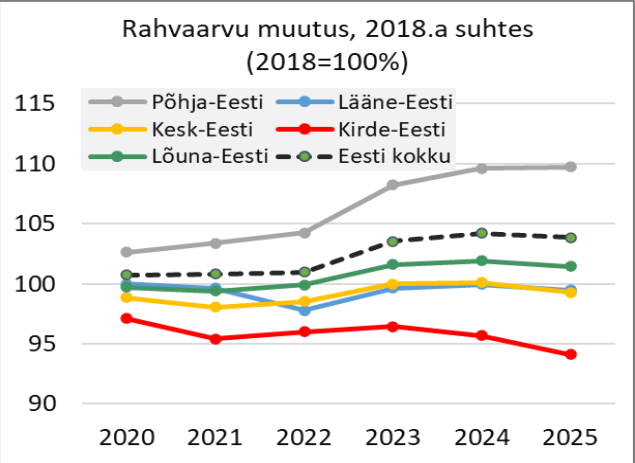
Riigi ja omavalitsuste *haldus-, arendus- ja teenuste osutamise võimekusele suunatud toetusmeetmete*, mille kohta on olemas andmed toetuste maakondliku jaotuse kohta, on elanike arvu suhtes jõudnud toetuseid selgelt kõige vähem Põhja-Eestisse ning Tartu maakonda (kus rahulolu KOV teenuste, arengu ja juhtimisega on olnud üldiselt kõrgem). Ülejäänud piirkondadesse on vastavaid toetuseid jõudnud tunduvalt rohkem, sealhulgas eriti Kesk- ja Kagu-Eestisse ning Jõgevamaale, kuhu pärast RETKi jõustumist on elaniku kohta jõudnud toetuseid üle kahe-kolme korra kogu Eesti keskmisest enam ja kus rahulolu KOV teenuste, arengu ja juhtimisega on olnud üldisel madalam. Seega on toetusmeetmed pigem aidanud kaasa piirkondliku ebavõrdsuse vähendamisele omavalitsuste haldus- ja arendusvõimekuses. Siiski on toetuseid jõudnud keskmisest tunduvalt enam ka Lääne-Eestisse, kus rahulolu omavalitsuste arengu, teenuste ja juhtimisega on olnud kõrgem ning vastupidi võinuks toetuseid rohkem jõuda Ida-Virumaale, kus vastav rahuolu on olnud kohati väga kesine.

Joonis 19. Haakuvate toetusmeetmete toetuste piirkondlik jaotus (eurot elaniku kohta) võrdluses juurprobleemi seirenäitajatega

... % Eesti keskmisest		Põ-Eesti	Ke-Eesti	Ki-Eesti	Lä-Eesti	Lõ-Eesti
Seire-mõõdikud	Rahulolu KOV juhtimise 3-aasta muutusega, keskm hinnang 0-100p (2024)	103	93	95	99	90
	Rahulolu KOV-i üldise arengusuunaga, keskm hinnang 0-100p skaalal (2024)	105	93	92	100	90
	KOV teenustega rahulolu, keskm hinnang 0-100p skaalal (2024)	104	92	90	100	93
Toetus-meetmed	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2023-24	38	216	104	200	131
	Rahastus haakuvatest toetusmeetmetest: 2014-22	20	220	116	112	192

2.10 Juurprobleem 10 - piirkondlikud erinevused KOV-de arenguväljavaadetes seoses rahvastikumuutustega

Joonis 20. Muutused juurprobleemi seirenäitajates 2020-2025

Piirkondlikud rahvastikumuutused, eelkõige rändes ja vanusstruktuuris, on piirkondade pikaajaliste arenguväljavaadete kujundamisel määrava tähtsusega. Eesti siseseid rahvastikumuutusi veab endiselt rahvastiku kasv eeskätt pealinnaregioonis jt suuremate linnade lähitagamaal, mida veab eeskätt suuremate linnapiirkondade suunaline ränne. Aastatel 2019-2023 on Põhja-Eesti/Harjumaa ainuke positiivse rändesaldoga piirkond Eestis domineerides selgelt nii sise- kui välisrände peamise rändesuunana (nt 2021.a 80% Ida-Virumaalt lähtuvast siserändest ja 48% viimase 10 aasta Väljapoolt Eestit pärit

😊 😞 Kuigi Eesti rahvastik on pöördunud viimastel aastatel mitmetes piirkondades kergele

immigrantidest on suundunud elama Tallinna¹⁷. Selle taustal seisavad ülejäänud, eriti keskustest kaugemale jäävad hõreasustusega piirkonnad silmitsi kahaneva ja kiiremini vananeva rahvastiku väljakutsetega. Isegi juhul kui rahvaarv on rände arvelt kasvanud, ei suuda see kusagil mujal peale Tallinna linnapiirkonda kompenseerida negatiivse loomuliku iibe arvelt toimuvat rahvaarvu vähenemist. Toimuvad rahvastikumuutused seavad sealsete piirkondade kohalikud omavalitsused palju keerulisemasse arenguolukorda, puudutades nii piirkondliku ettevõtluse arendamist, teenuste kättesaadavuse tagamist, taristu ülalpidamist ja arendamist kui ka piirkonna arendustegevust laiemalt.

kasvule (eelkõige suuremates linnapiirkondades), on rahvastikutrendid ja nende mõju arengule piirkonniti jätkuvalt väga erinev.

Piirkondlikke rahvaarvu muutuseid kajastavad Statistikaameti andmed näitavad, et **paaril viimasel aastal on kõigi NUTS3 piirkondade rahvaarvu¹⁸ kahanemine pidurdunud ja pöördunud kergele kasvule**, eelkõige suurenenud sisse- ja tagasirände arvelt. Nähtavam pööre Eesti ja mitmete piirkondade rahvaarvu muutustes on toimunud pärast 2022. aastat, mil suurenes ühtlasi sisseränne Ukraina sõjapõgenike arvelt. **Eri piirkondade võrdluses on rahvastikumuutused jätkuvalt ebaühtlased** – rahvastiku kasv koondub suuremate linnapiirkondade ümbrusse, mujal ei ole püsivate kasvutrendideni jõudnud, kuigi paikkonniti on lühemaajalist rahvaaru suurenemist siin-seal ette tulnud.

Harju maakonna elanike osakaal Eesti rahvaarvust oli 2025. aastal 47,2%. Rahvaarvu märkimisväärssem kasv ongi viimasel 5 aastal olnud jätkuvalt Harjumaal (+6,9%) aga ka Tartumaal (+7,4%), mõnevõrra on rahvastik kasvanud veel ka Pärnu- ja Raplamaal (1,8% - 2,1%). Seevastu 6 maakonnas Kagu-Eestis, Ida-Virumaal, Jõgevamaal ja Lääne-Eesti saarmaakondades on rahvastik samal ajal kahanenud enam kui 3% võrra. Viimastel aastatel on piirkonniti märgata siiski ka üksikuid positiivseid arenguid väljaspool kahte suuremat linnapiirkonda asuvates maakondades ja omavalitsusüksustes, kus rahvastik on rände arvelt mõnel aastal ajutiselt kasvanud. **Piirkondlikud rahvastikumuutused ei ole paraku vastanud ka „Eesti 2035“ strateegia seatud sihtidele, et väljaspool Harju- ja Tartumaad elavate inimeste osakaal Eesti rahvastikus ei väheneks.** Viimase viie aastaga on see osakaal kahanenud 0,3-0,6 %-punkti jagu aastas, kahanedes 2025. aastaks 52,8%-ni riigi rahvastikust.

Selged erinevused rahvastikumuutustes on jätkuvalt ka maa- ja linnapiirkondade vahel. Kui Eesti rahvaarv tervikuna oli Statistikaameti andmetel 2025. aastal 3,1% ning linna- ja väikelinnalises asustuspiirkonnas kokku 5,1% võrra suurem kui 5 aastat varem, siis maapiirkonna elanike arv vähenes ligemale 3500 inimese ehk 0,9% jagu. Siiski on pärast 2020. aastat ka maapiirkondade rahvaarvu kahanemine pigem pidurdunud ja mõnel vahepealsel aastal (2022 ja 2024) ka ajutiselt suurenenud.

Seniste rahvastikuarengute jätkumisel ei suuda enamik Eesti maakonnakeskusi enam kestlikult toimida tugeva keskuslinnana. Pealinna tööalane toimepiirkond hõlmab praeguseks juba 31% Eesti territooriumist ning selles elab ligikaudu 700 000 inimest. Aastaks 2050 kasvab seniste trendide jätkudes Tallinna elanike arv, Tartu ja Pärnu rahvaarvu kahanemine jääb 10% piiresse ning enamik maakonnakeskustest kaotab enam kui veerandi oma tänastest elanikest. Kõige enam kaotavad suurtest linnaregioonidest kaugemale jäävad Ida-, Lõuna-, ja Kesk-Eesti linnad ja vallad. Senise rände jätkudes kaotavad paljud kohalikud omavalitsused aastaks 2050 võrreldes praegusega rohkem kui

¹⁷ OECD 2025, *Strengthening place-based regional development policy in Estonia*.

¹⁸ 2022.a aastast on Statistikaamet muutnud rahvastikustatistika metoodikat, minnes üle elukohaandmetes Rahvastikuregistri andmetele ja paiknemisindeksi metoodika alusel, millega on seletatav ka Lääne-Eesti rahvaarvu andmete järsem kõrvalekalle varasematest trendidest.

50% lastest vanuses 0-14. Olgugi et juba praegu on suurtest linnaregioonidest kaugemale jäävates piirkondades eakate osakaal suur, siis praeguste rändetrendide jätkudes toimub rahvastiku vananemine seal edaspidi veelgi kiirema tempoga¹⁹.

Piirkondlikud erinevused rahvastikumuutustes seavad eri piirkondade arengule selgelt erinevaid väljakutseid. *Kahaneva elanike arvuga piirkondades* on suureneva surve all vajaliku tööjõu, kvaliteetsete teenuste ning hea kohapealse haldus- ja arendusvõimekuse tagamine. Samuti vajab kohandamist väheneva nõudlusega sealne taristu, mis on enamasti üles ehitatud oluliselt suurema arvu elanike teenindamiseks ja mille ülalpidamine endises mahus ja efektiivsusega on majanduslikult ülejõukäiv. *Kahanevates piirkondades* on vaja riiklike poliitikatega toetada nende kestlikku kohandamist kahanemisega (sh teenuste uuenduslike osutamiskiiside, avalike hoonete ruumikasutuse tõhustamise, heade ühenduste loomisega keskustega, samuti kaugtöö, kogukondliku arendustegevuse ja uusi võimalusi ära kasutava ettevõtluse arendamise jmt kaudu). *Kiirelt kasvavates linnapiirkondades* on seevastu püsivaks väljakutseks tasakaalu leidmine elanike arvu edasise hoogsa kasvu võimaldamise ning kõigile elanikele teenuste ja taristu tagamise võimekuse vahel. Aga ka hajusa valglinnastumise ohjamise, kestliku maakasutuse ja transpordi, eri maakasutushuvide tasakaalustamise (eriti looduskeskkonna ning elamu, äri- ja põllumajandusliku maakasutuse vahel) ja kompaktse mitme-keskuselise asustuse eelisarendamise kaudu.

Rakendusplaani tegevuste elluviimine

RETKi koostamisel on lähtutud eeldusest, et piirkondlike rahvastikumuutustega seotud väljakutsetesse panustavad sisuliselt kõik ülejäänud RETKi rakendusplaani tegevused, mistõttu selle konkreetse juurprobleemi leevendamisele enam panustanud tegevusi siin peatükis spetsiaalselt esile tõstetud ei ole.

3. Regionaalarengu juurprobleemide üleste RETK-i tegevuste elluviimine

- Järgnev peatükk teeb kokkuvõtte 2024. aastal ellu viidud olulisematest RETKi juurprobleemide üleste tegevustest (esitatud rakendusplaani avaosas), mis puudutavad regionaalpoliitika koordineerimise keskseid väljakutseid ja panustavad ühtlasi iga üksiku regionaalarengu juurprobleemi lahendamisele regionaalse arengu tegevuskavas.

Olulisemad edasiminekid 2024. aastal

- ELi perioodi 2021-27 **Ühtekuuluvuspoliitika fondide toetusmeetmete regionaalarengut tasakaalustava mõju tugevdamiseks** nõustas Regionaal- ja Põllumajandusministeerium valdkonnaministrite toetusmeetmete ettevalmistamisel eesmärgiga suurendada nendes piirkonniti diferentseeritud lahenduste kasutuselevõttu meetmete regionaalarengut tasakaalustava mõju suurendamiseks. Sh aasta varem selleks ette valmistatud juhendi toel. Konsultatsioone anti 2024. aastal ÜKP ja ÖÜF meetmete kavandamisele kokku 112 korral, sh 5 korral meetmete hindamismetoodikate kujundamisele.

¹⁹ Allikas: Üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ Asustuse arengustsenaariumite koonduring“ Hendrikson 2025

- **Ministeeriumide valmidus analüüsida oma ELi struktuuritoetuste valdkondades regionaalseid erisusi ning kavandada toetuse andmise tingimustes lahendusi meetmete regionaalarengut tasakaalustava mõju suurendamiseks on paranenud.** Samas väljaspool Õiglase Ülemineku fondi meetmeteid on vähe rakendatud jõulisemaid hoobasid tasakaalustatuma regionaalarengu soodustamiseks. 2024. aastal esitati ametlikule kooskõlastusringile 19 ÜKP 2021-27 perioodi valdkondlike toetusmeetmete toetuste andmise tingimuste eelnõud, millel on puutumus regionaalarenguga. Sellest 11 (peamiselt ÕÜFi meetmed) puhul oli regionaalarengut tasakaalustavaks sekkumiseks meetme suunamine konkreetsele piirkonnale. 6 juhul kasutati piirkonniti erinevaid toetusmäärasid (sh erinevaid riigiabi määrasid), 4 juhul toetusvahendite piirkondade vahelist eeljaotust, ühel puhul nähti ette teatud piirkonna taotlejate võimestamist, kavandati piirkonniti erinevaid tegevusi või anti teatud piirkondadele hindamisel boonuspunkte. Kahe õigusakti puhul oli regionaalarengu puutumus küll olemas, ent piirkonnaspetsiifilise lähenemise elluviimine on jäetud elluviija ülesandeks.
- **Riigi, kohaliku ja regionaalse tasandi strateegilise planeerimise kooskõla ja sidustatuse tugevdamisel, sh eri valitsemistasandite ülese koordinatsiooni tugevdamisel regionaaltasandi arendustegevuses** 2024. aastal uusi olulisemaid tegevusi ei algatatud. Täpsustatud on õiguslikke aluseid eri tasandi arengukavade vastastikuste seoste arvestamiseks *kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse* eelnõus, mis sama aasta sees veel Riigikogu menetluseni ei jõudnud.
- **Regionaaltasandi arendustegevuse ning selle mitme-tasandilise koordinatsiooni ja koostöö tugevdamisel** viidi Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi eestvedamisel lõpule *regionaalsete ettevõtluskeskkonna arengulepete ja nõukogude loomise pilootalgatused* Lõuna- ja Kesk-Eesti regioonides koostöös teiste ministeeriumite, piirkondade maakondlike arenguorganisatsioonide, ülikoolide ja ettevõtjatega. Samas arengulepete allkirjastamiseni kõigi osapoolte poolt veel ei jõutud. Kogu protsessi nõustas ja toetas ka OECD, kes valmistas ette koondraporti omapoolsete soovitustega protsessi edasiseks korraldamiseks. Ette valmistati ka esmane memorandum Valitsuskabineti nõupidamisele ülevaatega regionaalsete arengulepete pilootalgatuste tulemustest ning ettepanekutega protsessi jätkutegevusteks (sh luua arengulepete ja regionaalsete nõukogude õiguslikult reguleeritud toimemudel, alustada protsessiga ka teistes Eesti regioonides ning siduda uuel ELi fondide programmiperioodil toetusmeetmeid enam regionaalsete arengulepete ja nende piirkondadega. Regionaalsete arengulepete vabatahtlikkuse alusel koostamise jätkamine on ka uue valitsuskoalitsiooni tegevusprogrammi tegevussuund.
- Jätkus ka **uue üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ (ÜRP 2050) ettevalmistamine**, mille eesmärk on määrata kindlaks Eesti ruumiline struktuur, ruumikasutus ning ajakohased ruumilise arengu põhimõtted, suunised ja suundumused aastani 2050. 2024.a viidi planeeringulahenduse koostamise aluseks läbi *Üleriigilise planeeringu asustuse arengustenaariumide koonduring*, mis aitab selgitada, kuidas luua ruumilised eeldused riigi kestlikuks arenguks ja kvaliteetseks elukeskkonnaks kõikjal Eestis ning kujundada seda toetavad ruumiotsused ja asustuse areng. Uuringu tulemused on olnud sisendiks planeeringulahenduse ettevalmistamisele ja selle valdkondlike töörühmade tööle. Üleriigiline planeering „Eesti 2050“ hakkab olema ühtlasi **peamine riigi regionaalse arengu suunamise pikaajalisi keskseid põhimõtteid määratlev strateegiline alusdokument**. Seetõttu on regionaalse arengu eesmärkidest ja vajadustest tulenevat sisendit ÜRPi ettevalmistamise protsessis andnud ka Regionaal- ja

😊 Lõppesid esimesed regionaalsete arengulepete pilootprojektid, mille üks eesmärk on regionaaltasandi arendustegevuse koordinatsiooni tugevdamine

Põllumajandusministeerium oma esindajate kaudu ÜRP 2050 ettevalmistamise töörühmades. ÜRP 2050 eelnõu koostamine on plaanis lõpule viia 2025. aasta lõpuks.

- Koostöös piirkondlike omavalitsuste ja maakondlike arenguorganisatsioonidega analüüsiti mitmete rahvusvaheliste uuringuprojektide (sh ESPON, Maailmapank, OECD) raames täiendavaid **piirkondlike arenguväljakutseid ja regionaalpoliitilisi sekkumisvajadusi Eesti idapiiri regioonide arendamiseks** seoses Venemaa agressioonisõjaga Ukrainas ja uue geopoliitilise olukorraga kaasnenud mõjudega. Vastavate uuringute järeldusi arvestatakse edaspidi ELi Ühtekuuluvuspoliitika fondide ja riigieelarvest rahastatavate toetusmeetmete ning muude vajalike jätkutegevuste kavandamisel.

😊 Jätkus uue üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ kui regionaalse arengu suunamise võtmestrategie ettevalmistamine

Tähelepanu vajavad kitsaskohad

- Mõned ministeeriumid on oma valdkonna strateegiliste arengudokumentide elluviimise seires ja tulemusaruannetes toonud välja ka piirkondlikke arenguid (nt HTMi tulemusaruande analüütilises lisas ja kultuurivaldkonna arengukava aastateks 2021-30 vahehindamisel). Sellele vaatamata on **regionaalsete arengute jälgimine valdkonnapoliitikate kavandamisel ja seires olnud pigem juhuslik kui süsteemne ning ei hakka silma regionaalsete erisuste analüüsist tehtud järeldusi, mis vajavad edaspidi valdkondlike meetmete kujundamisel arvestamist**. Ministeeriumid on kinnitanud regionaalsete vajadustega arvestamist ka üksnes juhul, kui nendeks tegevusteks on riigieelarvestrateegias rahaline ressurss olemas. Samas ei eelda regionaalse mõõtmega arvestamine tingimata valdkonnapoliitika tegevuste jaoks lisaressurssi, vaid ka olemasolevate rahaliste vahendite piires on vaja läbivamalt analüüsida nende regionaalsete vajadustega arvestamise vajadusi ja võimalusi.
- **Valdkonnapoliitikate strateegiadokumentide ja õigusaktide eelnõude puhul on mõju regionaalarengule hinnatud enamasti puudulikult**, arvestamata seda muuhulgas sisulise instrumendina eelnõude täiendamisel nende negatiivsete mõjude leevendamiseks ja regionaalarengut toetava mõju tugevdamiseks. Eelnõude kooskõlastamiselt saadud kogemuste põhjal on mõju regionaalarengule hinnatud enamasti pealiskaudselt, lähtumata sisuliselt vastavatest juhenditest ja kontrollküsimustest ning regionaalarengu mõju avaldumise mehhanisme piisavalt mõistmata või läbi mõtlemata. Olukorra parandamiseks algatati Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi poolt senise regionaalarengule ja maapiirkondadele avalduva mõju hindamise korralduse ja juhendite läbivaatamine eesmärgiga kogu protsessi tõhustada ja lihtsustada. Muuhulgas algatati vastav Riigikantselei koordineeritava „koosloome arengukiirendi“ toetuse projekt, mis keskendub põhiosas ELi ühtekuuluvuspoliitika fondide meetmete regionaalarengu mõju hindamise tõhustamisele. Mainitud tegevused viiakse läbi põhiosas 2025. aastal.
- **Regionaalstatistika kättesaadavus ei vasta sageli regionaalarengu seire, analüüsi ja mõjude hindamise vajadustele**. Muuhulgas on andmete puudusel või aegride katkemisel tulnud loobuda mitmete strateegia „Eesti 2035“ jt seiremõõdikute kasutamisest RETK-i seirenäitajatena (nt sooja veeta leibkondade osatähtsus ja lairiba internetiühendusega leibkondade osatähtsus). Kohati on metoodilistest piirangutest tulenevalt olnud puudujääke ka regionaalstatistika täpsuses. Näiteks ettevõtlusstatistikas tulenevalt ettevõtete juriidiliste aadresside kohatisest mittekattuvusest nende regaalsete tegevuspaikadega ning elanike arvu suhtes

😊😞 ministeeriumide valmidus suunata oma poliitikate, sh ELi struktuuritoetuste, õigusaktide ja strateegiadokumendi de piirkondlikku mõju vajab jätkuvalt tugevdamist

😞 Riigi valdkonna arengukavade/poliitika seires on regionaalsete arenguerisuste ja vajaduste arvestamine sageli fookuse alt väljas

arvutatavate ettevõtlusarengu näitajate puhul lähtumine inimeste registreeritud elukohtadest arvestamata, kus nad tegelikult töötavad ja lisandväärtust loovad.

4. Kokkuvõte ja seirest tulevad ettepanekud

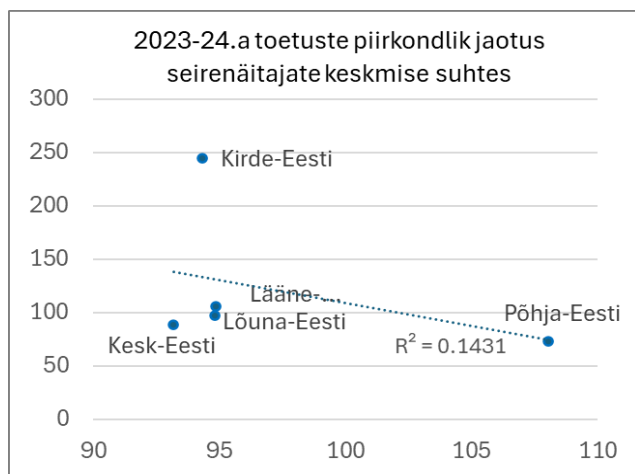
KOONDJÄRELDUSED

- RETK-i seiremõõdikute analüüsi koondhinnanguna võib järeldada, et **Eestis püsivad valdavalt suured piirkondade vahelised arenguerinevused ning pole märke, et vaatamata üksikutele märkidele regionaalse ebavõrdsuse vähenemisest oleksid üleriigilises strateegias „Eesti 2035“-s jt riigi arengudokumentides seatud eesmärgid regionaalse tasakaalustatuse osas päriselt realiseerumas.**
- **Eriti suur piirkondade vaheline ebavõrdsus püsib ettevõtluse arengu ja konkurentsivõime näitajates ning kõrgemalt haritud ja kvalifitseeritud tööjõule ligipääsus**, mis on paraku ka üheks piirkondlikku arengut kujundavaks võtmeteguriks. Piirkondade vaheline arengulõhe on siin jätkuvalt eriti ilmikas suuremate linnapiirkondade ja ääremaalisemate piirkondade vahel ning suurem arengumahajäämus on ka Lääne-Eestis ning Eesti idapiiri äärsetes regioonides Kagu-Eestis ja Jõgevamaal²⁰. Ettevõtlusaktiivsus püsib tunduvalt madalam põhjapoolses idapiiri regioonis – suurtööstuslikul Ida-Virumaal. Silmatorkavam piirkondlik ebavõrdsus püsib ka elanike vaesuses ja sissetulekutes, kus piirkondlike rahvastikumuutuste, ettevõtete loodava lisandväärtuse ning tööjõu haridustaseme kõrval on paraku toimunud ka viimaste aastate nähtavam piirkondliku ebavõrdsuse kasvutrend. Jätkuvalt on väljakutseks teistest piirkondadest nõrgemad tööturu- ja vaesusnäitajad Ida-Virumaal, aga ka Kagu-Eestis.
- Enamike seirenäitajate põhjal on arengumahajäämus võrdluses enamarenenud kahe suurema linnapiirkonnaga olnud jätkuvalt kõige silmatorkavam ja tihtipeale ka kiiremini süvenev Eesti idapiiri äärsetes maakondades. See annab tunnistust, et Venemaa agressioonisõjaga Ukraina vastu kaasnenud geo- ja julgeolekupoliitilise olukorra muutused, sh idapiirülest majanduslike suhete ja inimeste liikumise katkemine, on muutnud veelgi haavatavamaks sotsiaalmajanduslikult niigi mahajäänudate **Eesti idapiiriregioonide** arenguolukorda ja -väljavaateid. Osade seirenäitajate puhul võib suuremate arenguväljakutsetega piirkonnana esile tõsta ka Lääne-Eestit, eriti selle saarmaakondi ja Läänemaad.
- Kasvav erinevus kõrgema taseme haridusega nooremaealiste osakaalus erinevates piirkondades on märgiks selleks, et pärast hariduse või esmase töökogemuse omandamist ei ole kõigis piirkondades pakkuda noortele toimetamiseks võrreldava atraktiivsusega tingimuste paketti (töökoht, elukoht, teenused, eneseteostus, kogukond). Piirkondade võimetus hoida või meelitada noort haritud elanikkonda vähendab pikemas vaates nende elujõulisust ning võimekust uuendusteks ja innovatsiooniks, muutes piirkondlike erisuste lähendamise ajas järjest keerukamaks.

²⁰ Ettevõtete majandusnäitajate piirkondade vahelised erinevused suuremate linnapiirkondade ja ülejäänud maakondade vahel võimenduvad ilmselt mõnevõrra ka riikliku statistika metoodilistest nüanssidest tulenevalt (vt täpsemalt lk. 19).

- Siiski on mõnes arengunäitajas vähemal määral **märgata ka piirkondliku ebavõrdsuse vähenemist**. Seda eelkõige inimeste töajõus osalemises ja rahulolus KOV arengu, teenuste ja elukeskkonnaga. Need muutused on siiski vähemärgatavad, ega võimalda teha veel järeldusi selgematest ja püsivamatest suundumustest piirkondlike arenguerinevuste vähenemisel. Kohati on ühtlustumise põhjuseks olnud varem kõrgema rahuloluga piirkondades toimunud rahulolu langus.
- **Regionaalarengu juurprobleemidega haakuvatest ELi fondidest ja riigieelarvest rahastatud toetusmeetmete vahendite 2023-24. aasta piirkondlikku jaotust analüüsides nähtub, et mitme juurprobleemi puhul on need aidanud pigem regionaalset ebavõrdsust leevendada.** Toetuseid on jõudnud nimelt elaniku kohta üldjuhul tunduvalt vähem parima sotsiaalmajandusliku arenguolukorraga Harjumaale (nagu juurprobleemide 3, 4, 6, 8 ja 9 puhul) ja teise suurema linnapiirkonnaga Tartumaale (juurprobleemid 1, 3, 4, 5 ja 9). Kõige enam on toetuseid jõudnud seevastu sageli just Ida-Virumaale (juurprobleemid 1, 4, 7 ja 8), seda suuresti Ida-Virumaa programmi ja sealsete ÕÜF-st rahastavate täiendavate toetuste mõjul ning ka Kagu-Eesti maakondadesse (nt juurprobleemide 6 ja 9, aga ka 1 ja 4 puhul), kus regionaalarengu juurprobleemide lõikes on üldjoontes püsinud suurem arengumahajäämus. Kui vaadata toetuste piirkondlikku koondjaotust kõigi juurprobleemidega seotud toetusmeetmete lõikes kokku ning võrrelda seda vastavate piirkondade RETKi seirenäitajate keskmise väärtusega Eesti keskmise suhtes (joonis 21), on samuti, et **kokkuvõttes on pisut enam toetuseid elaniku kohta jõudnud keskmiselt halvemate sotsiaalmajanduslike arengunäitajatega piirkondadesse.**

Joon. 21. RETKi juurprobleemidega seotud toetusmeetmete vahendite koondjaotus NUTS3 piirkondade lõikes võrrelduna RETKi 2024.a seireülevaate seirenäitajate keskmisega riigi keskmise suhtes (protsentides)

- Toetusmeetmete regionaalarengut tasakaalustanud mõju kõrval torkab paraku silma ka näiteid, kus **mõnes valdkonnas on toetusmeetmete vahendeid jõudnud pigem vähem piirkondadesse, kus nende arenguseisund on tuntavalt halvem** kui Harju- ja Tartumaal. Seda on näha eelkõige juurprobleemidega 5 ja 6 seotud toetusmeetmete puhul, kus vähem on toetuseid jõudnud ühendus- ja liikuvusvõimaluste arendamiseks Ida-Virumaale ning ja Kagu-Eestisse ning igapäevaste elutingimuste parandamisele suunatud arendustegevusteks Kagu-Eestis. Samuti on jõudnud vähem toetusvahendeid elaniku kohta Kesk-Eestisse juurprobleemide 1, 3 ja 8 puhul, ehk toetusmeetmete panus sealsete inimeste töövõimaluste ja tervise ning ettevõtete tööjõu kättesaadavuse teistele edukamatele piirkondadele järele

aitamisel on jäänud kesiseks. Lisaks tuleb arvestada, et absoluutsummates on jõudnud toetuseid väljapoole Harjumaad palju suuremas ulatuses kui elanike arvu suhtes arvutades. Olulisem on sellega arvestada just 6 esimese juurprobleemi puhul, kuna teenustega seotud investeeringute kulud elaniku kohta on hõredama asustusega piirkondades väiksema mastaabiefekti tõttu paratamatult kõrgemad. Nii on näiteks RETKi 5. ja 1. juurprobleemiga valdkondlikult seotud toetusmeetmete kõigist toetustest aastatel 2023-24 jõudnud vastavalt 71% ja 61% üksnes Harjumaale.

- Võrreldes varasema toetuste rakendamise perioodiga (2014-2022) **ei ole märgata, et toetuste piirkondlikus jaotuses oleks aastatel 2023-2024 toimunud märgatavat nihet regionaalse ebavõrdsuse jõulisema leevendamise suunas**, pärast seda kui RETKi jõustumisega anti senisest jõulisemad suuniseid valdkondlike toetusmeetmete regionaalarengut tasakaalustava mõju tugevdamiseks. Teatud määral on vaid juurprobleemide 3 ja 6 puhul märgata, et toetuseid on elaniku kohta jõudnud varasema perioodiga võrreldes rohkem nendesse piirkondadesse, kus juurprobleemi seiremõõdikute põhjal on olnud valdavalt halvem arenguseisund.
- Siinse toetusvahendite piirkondliku jaotuse analüüsi puhul on ka oluline võtta arvesse, et aastatel 2023-24 on uue perioodi ELi ühtekuuluvuspoliitika fondide meetmed tervikuna alles elluviimise algfaasis, mistõttu võib meetmete vahendite hilisemas kogujaotuses tulla ette veel olulisi muutuseid. Samuti ei näita siinne toetuste regionaalne jaotus alati ainuüksi valdkonnapoliitikate regionaalarengut tasakaalustavat mõju, kuna see hõlmab osaliselt ka spetsiaalselt piirkondlikule arengule või kindlatele sihtpiirkondadele suunatud regionaal- ja maaeluarengu ning maamajanduse toetusmeetmeid.
- Piirkondlik areng sõltub oluliselt kohalike omavalitsuste tegevusest. Asjaolu, et omavalitsused on kohati olnud sunnitud loobuma riiklikest toetustest oma elukeskkonda investeerimisel viitavad ohule, et ajas järjest kõrgenevad ootused piirkondlikule kaasrahastusele erinevates toetusmeetmetes võivad hakata takistama kohalikku arengut.

KOONDJÄRELDUSTEST TULEVAD SOOVITUSED

1. RETKi 2024.a seire tulemusi vaadates on jätkuvalt vajadus, et **ministeeriumid kaaluksid ja suunaksid teadlikumalt oma tegevuste mõju regionaalse arengule ja selle tasakaalustamisele**. Seejuures on riigi valdkonnapoliitikates vaja kõige enam lisatähelepanu pöörata ühtlasemat regionaalarengut toetavate meetmete ja sekkumiste kavandamisele **ettevõtlusarengu, haritud ja ettevõtetele vajaliku kvalifikatsiooniga tööjõu kättesaadavuse, inimestele paremaid sissetulekuid võivaldavate töövõimaluste**, aga ka **rahvatervise valdkonnas**. Seega on *regionaal- ja põllumajandusministri* kõrval vaja eelkõige *majandus- ja tööstusministrit, haridus- ja teadusministrit* ja *terviseministrit* kuid samuti kõigi *teiste valdkondade eest vastutavatel ministritel* vaadata üle oma valitsemisala puudutavad tegevused ja nende tasakaalustatud regionaalarengut toetava mõju suurendamise võimalused.
2. Muuhulgas on vaja riigi **ettevõtlusarengu, tööturu, tööjõuhariduse, tervishoiu jt valdkondade arengukavade ja nende programmide uuendamisel** kaaluda seniste tegevuste kõrval täiendavaid regionaalarengut tasakaalustavaid või piirkondlikest erivajadustest lähtuvaid sekkumisi, konsulteerides ka Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumiga. Oluline on valdkonna arengukavades ja programmides tuua

jõulisemalt välja valdkonna arengu väljakutsete, strateegiliste eesmärkide piirkondlikku mõõdet, eritählepanu vajavaid piirkondi ja nende vajadustele kohandatud sekkumisi ning mõõdikute regionaalseid sihttasemeid. Need sammud aitaksid luua ka nähtavamalt seost riikliku strateegia „Eesti 2035“ pikaajaliste regionaalarengut puudutavate sihtide ja ministeeriumite poliitikate vahel.

3. Olemasolevate rahvastiku koondumise trendile ja sellega kaasnevatele piirkondade vahelistele suurtele arenguerinevustele vastu astumiseks on **vaja jõulist valdkondade üleselt rakendatavat poliitikat pealinnastumisele vastu seismiseks.**
4. Asjaolu, et erinevate ettevõtluse arengu ja konkurentsivõime näitajad peegeldavad sotsiaalmajanduslikku mahajäämust erinevates piirkondades väljaspool Harjumaad, näitab, et senisest enam on **riiklike sekkumise kujundamisel vaja arvestada iga piirkonna eripära, vajaduste ja muude piirkondlike erisustega arvestades.** Ühtlasi on oluline kaasata mõjutatava sihtrühma esindajaid kõigist piirkondadest.
5. Olukorras, kus Harju maakond on oluliselt konkurentsivõimelisem võrreldes teiste Eesti piirkondadega ning suudab edukamalt oma arenguks kaasata erasektori rahastust (sh elukondlik ja ärikinnisvara, finantsasutuste ja erakapital), peab olukorras, kus eesmärgiks on võetud pealinnasutmise edasine vältimine, olema igasugune **keskvalitsuse poolne rahastus Harjuma konkurentsiseisundi edasiseks tugevdamiseks ülejäänud Eestiga võrreldes olema väga tugevalt põhjendatud.**
6. Kasvav piirkondlik ebavõrdsus ühendusvõimalustes ja ühistranspordiga rahulolus nõuab **jõulisemat tegutsemist ühistranspordiühenduste kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamiseks eelkõige väljaspool suuremaid linnapiirkondi.**
7. Asjaolu, et rahulolu KOV juhtimise, üldise arengusuuna ja teenustega on paljudes piirkondades olnud langevas trendis tingib **vajaduse pöörata senisest süsteemsemat ja laiapindsemat tähelepanu kohaliku tasandi finants-, arendus- ja teenuste osutamise võimekuse tõstmisele.**
8. Vaja on **luua täiendavaid fiskaalpoliitilisi lahendusi ja laiendada KOV tulubaasi võimalusi kohalike omavalitsuste finantsautonoomia ja finantsvõimekuse ühtlasemaks tugevdamiseks,** mille toel võimestada piirkondlikku arendustegevust üle Eesti. Selleks on oluline tasandusfondi ja üksikisiku tulumaksu jaotuspõhimõtete vajaduspõhine ümbervaatamine, kohalike maksude ja kohaliku kasu instrumentide võimaluste laiendamine või muude maksupoliitiliste lahenduste kavandamine. Ka rahvusvahelised uuringud ja mitmed riiklikud kogemused on näidanud, et suurem finantsautonoomia aitab suurendada riigivalitsemise tõhusust ja avalike teenuse kvaliteeti.
9. Üle-eestiliselt kestliku ja ühtlasema piirkondliku arengu võimaldamiseks on vaja **panustada otsustavamalt piirkondade peamiste tõmbekeskuste potentsiaali ja rolli tugevdamisele** oma laiema tagamaa arengus mitmekesisema ettevõtluse, töökohtade ja kõrgema tasandi teenuste pakkujana. Lähtudes seejuures uue üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ põhisuundadest riigi asustuse arengu ja konkurentsivõime suunamiseks.
10. Seda enam on ka nii käimasoleval kui tulevasel ELi finantsperioodil vaja **valdkonnapoliitikate toetusmeetmete kavandamisel lähtuda selgemalt eri piirkondkade arengu spetsiifilistest vajadustest ning tugevdada nende mõju ühtlasemale regionaalarengule.** Lähtudes seejuures ka otseselt koostamisel oleva üleriigilise planeeringu aastani 2050

ruumilise arengu fookustest ja põhimõtetest. Selleks on vaja muuhulgas meetmete toetuse andmise tingimuste ettevalmistamisel *vastutavatel ministeeriumitel* koostöös *regionaal- ja põllumajandusministeeriumiga* sisukamalt analüüsida meetme sekkumisvaldkonnas regionaalsete erisuste rakendamise vajadusi ning võtta nendes kasutusele ühtlasemat regionaalarengut soosivaid lahendusi. Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumil on vaja omakorda mõelda läbi, kuidas tagada valdkonnapoliitikate toetusmeetmete regionaalarengu mõju suurendamisel parem tugi ja koosloomeprotsess. Samuti on oluline edaspidi seirata tehtud erisuste toimimist tasakaalustatud regionaalarengu mõju vaatenurgast, sh Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskavaga seotud hindamiste osana ning teha vajadusel meetmetingimustes täiendavaid muudatusi.

11. Seoses Venemaa agressioonisõjaga Ukrainas ja uue geo- ja julgeolekupoliitilise olukorraga kaasnenud mõjudega Eestile ja selle idapiiri aladele on vaja **koostöös regioonidega kavandada täiendavad sekkumised idapiiri regioonide arendamiseks uute väljakutsete tingimustes** nii ELi ühtekuuluvuspoliitika, sh Interregi programmide, kui ka riiklike meetmete kaudu. Selleks on vaja analüüsida idapiiri maakondade arenguvajadusi- ja probleeme ning võtta muuhulgas arvesse selleks läbiviidavate rahvusvaheliste uuringualgatuste (ESPON, Maailmapank/Euroopa Komisjon) järeldusi ja soovitusi, mille koostamisel ka Eesti osaleb.
12. **Valdkonnapoliitikates regionaalarengu mõju hindamise ja arvestamise parandamiseks** on vaja Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi eestvedamisel vaja vaadata läbi ja täiendada senine regionaalarengule ja maapiirkondadele avalduva mõju hindamise korraldust ja juhendeid eesmärgiga kogu protsessi tõhustada ja lihtsustada. Muuhulgas vastava Riigikantselei koordineeritava *koosloome arengukiirendi* toetuse projekti raames, mis keskendub ELi ühtekuuluvuspoliitika fondide meetmete regionaalarengu mõju hindamise tõhustamisele, kuid käsitleb ka regionaalarengu mõju hindamise tõhustamise võimalusi laiemalt.
13. Regionaalarengu teadlikumaks ja teadmuspõhisemaks suunamiseks on vaja Statistikaametil koostöös regionaalarengu eest vastutava ja teiste ministeeriumitega tagada riiklike statistikatööde kava ettevalmistamisel **vajalikud andmed "Eesti 2035", RETKi, riigi valdkonna arengukavade ja maakonna arengustrateegiate seiremõõdikute piirkondlikuks jälgimiseks** ning selleks vajaminevad riigieelarvelised vahendid.
14. **Vaja on parandada ka regionaalstatistika aja- ja asjakohasust** ja avaldada andmeid riiklike statistikatööde raames edaspidi vähem kui 2-aastase viitajaga. Jätakuvalt on vaja võtta riikliku regionaalstatistika tootmisel kasutusele EMTA töötamise registri andmed töökohtade paiknemise ja regionaalse ettevõtlusstatistika täiendamiseks ja täpsustamiseks. Samuti on vaja täiendada regionaalse SKP arvestamise metoodikat riiklikus statistikas ning hakata avaldama regionaalse SKP andmeid edaspidi ka (samas territoriaalses üksuses) hõivatute arvu või siirete juurdearvamise alusel.
15. Regionaalse arengu tegevuskava tõhusamaks elluviimiseks, valdkonnapoliitikate rahvastiku ja majanduse liigse ruumilise koondumise trende tasakaalustava mõju tugevdamiseks ning valdkonnapoliitikate paremaks koordineerimiseks regionaalsel tasandil on vaja **luua spetsiaalne aruteluformaat (nt rakkerühm, fookusgrupi arutelud) regionaalarengu eest vastutava ja valdkondlike ministeeriumite vahel**. Selle peamine ülesanne on valdkonnapoliitikate senise regionaalse mõju kohta järelduste tegemine ja puuduste

tuvastamine ning valdkonnapoliitikate uute piirkondliku mõõtmega arendusprotsesside, reformide ja toetusmeetmete regionaalse suunitluse läbimõtlemine.

SEIRE PÕHJAL TEHTAVAD MUUD TÄIENDUSED

- Andsime 2024.a seire info küsimisel ministeeriumitele muuhulgas loetelu mitmetest RESi valdkondlike arengukavade programmides ja Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis kavandatud ning maakonna arengustrateegiates ettepanekutena riigile tehtud **valdkonnapoliitikate tegevustest, mille puhul näeme nende piirkondliku mõõtmel läbimõttlemise korral täiendavat mõju regionaalarengu tasakaalustamisele**. Vastavate tegevustega täiendati RETKi 4-aastast rakendusplaani, tähistades need märkega „lisandunud tegevus“. Nende tegevuste osas on enamasti vaja regionaalarengut puudutavas sisus Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi ning valdkonnaministeeriumite koostöös lähemalt kokku leppida. Eriti selliste tegevuste puhul, mille kohta ei ole ministeeriumid andnud 2024.a seireinfo edastamise käigus tagasisidet valmiduse kohta kavandada neis regionaalseid lähenemisi.
- Kõik RETK-s ja selle rakendusplaanis siinse seireülevaate alusel tehtavad muudatused kinnitatakse seirearuande valmimise järgselt Regionaal- ja Põllumajandusministri käskkirjaga, misjärel avaldatakse ka **muudatustega uus 4-aastane rakendusplan** Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi veebilehel. Muuhulgas uuendatakse tegevuste eest vastutavate ja kaasatavate ministeeriumite nimetusi seoses 25. märtsil 2025.a toimunud uue Vabariigi Valitsuse koosseisu kinnitamisega ja selle käigus aset leidnud muudatustele ministeeriumite vastutusvaldkondades. Samuti kajastatakse rakendusplaanis vahepealsed täpsustused uute ELi struktuurifondide toetusmeetmete nimetustes ja nende rakendamist puudutavate regionaalsete erisuste osas.

Kasutatud lühendid

EIS	Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus
ESPON	The European Observation Network for Territorial Development and Cohesion (Interregi programm)
EL	Euroopa Liit
ELVL	Eesti Linnade ja Valdade Liit
EMKVF	Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfond
EKF	Euroopa Kalandusfond
EMP	Euroopa Majanduspiirkond
ERF	Euroopa Regionaalarengu Fond
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
IKT	Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia
KOV	kohalik omavalitsus või kohaliku omavalitsuse üksus
KSH	keskkonnamõju strateegiline hindamine
LEADER	Kogukonna juhitud kohaliku arengu algatuse programm; Liaison between Actions for the Development of the Rural Economy
MES	Maaelu Edendamise Sihtasutus
MTÜ	mittetulundusühing
NUTS3	Nomenclature of Territorial Units for Statistics, Euroopa territoriaalse jaotuse klassifikatsiooni süsteem, mille alusel Eesti jaguneb 5 regiooniks (Põhja-, Kesk-, Kirde-, Lääne- ja Lõuna-Eesti)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development, ehk Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon
OSKA	OSKA-nimeline tööjõuvajaduse seire ja prognoosi süsteem
PPP	Purchasing Power Parity; ostujõu pariteet - valuuta konverteerimise koefitsient, mille eesmärk on võrdsustada eri valuutade ostujõudu, kõrvaldades riikidevahelised hinnaerinevused
PRIA	Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet
REACT-EU	Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe, Euroopa Liidu rahastusfond, mis on loodud COVID-kriisist väljumiseks ja Euroopa Liidu majanduse roheliseks, digitaalseks ja vastupidavaks ümberkujundamiseks
REM	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
RETK	Regionaalse arengu tegevuskava
RRF	Recovery and Resilience Facility, ehk ELi taaste- ja vastupidavusrahastu, mille eesmärk on toetada investeringuid ja reforme majanduse pikaajaliseks taastumiseks ja vastupidavuse suurendamiseks ning rohelise ja digitaalse ülemineku toetamiseks
SKP; SKT	sisemajanduse koguprodukt; sisemajanduse kogutoodang
SFOS	ELi struktuuritoetuste register
TA	teadus- ja arendustegevus
TAIE	Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse valdkondlik arengukava (praegu kehtib aastateks 2021–2035)
VKE	Väikese või keskmise suurusega ettevõtte
ÕÜF	Õiglase Ülemineku fond, ehk Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika rahastamisvahend, mille eesmärk on toetada piirkondi, mis seisavad silmitsi kliimanetraalsusele üleminekust tulevate tõsiste sotsiaalmajanduslike probleemidega

ÜKP	Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika
ÜPP	Euroopa Liidu ühtne põllumajanduspoliitika
ÜRP 2050	Üleriigiline planeering aastani 2050